

JERZY ADAMCZYK*

KOLĘDOWA WIZYTA DUSZPASTERSKA ASPEKT PRAWNO-PASTORALNY

Wstęp

Papież Paweł VI w encyklice *Ecclesiam suam* stwierdza, że „Kościół powinien nawiązać dialog ze społeczeństwem, w którym żyje”¹. Dialog ten trzeba widzieć jako pewien sposób realizowania obowiązków apostołskich i narzędzie duchowego zjednoczenia ludzi². Dialogowi temu musi towarzyszyć świadomość, jak ważne jest posłannictwo apostołskie oraz że własnego zbawienia nie można odłączyć od zbawienia innych³. Na dialog prowadzący do zbawienia innych wskazują też zalecenia adhortacji apostołskiej *Ewangelii nuntiandi*, gdzie stwierdza się, że „ewangelizacja wiele traci na swojej mocy i wpływie, jeżeli nie uwzględni charakteru ludzi, do których zwraca się, jeżeli nie posługuje się ich językiem, znakami i obrazami, jeżeli nie odpowiada na stawiane przez nich pytania, jeśli wreszcie nie dotyczy i nie porusza ich rzeczywistego sposobu życia”⁴. „Wiarę tych, którzy wyznają, że są chrześcijanami, trzeba pogłębiać, umacniać i czynić coraz doskonalszą, żeby jeszcze bardziej byli wierzącymi”⁵.

* Dr hab., Wyższe Seminarium Duchowne w Radomiu; e-mail: ksjerzyad@wp.pl.

¹ Paulus VI, *Litterae encyclicae „Ecclesiam suam”*. 6.08.1964, 65, „Acta Apostolicae Sedis” (dalej AAS) 56(1964) 609-659, tekst w j. polskim: *Encyklika „Ecclesiam suam”, [w:] Jan XXIII, Paweł VI, Jan Paweł II. Encykliki*, Warszawa 1981, s. 159-225 (dalej ES).

² „Dialog więc należy uważać jakby za pewien sposób wypełniania obowiązku apostołskiego i jakby za narzędzie do jednoczenia umysłów” (ES, 81).

³ Zob. ES, 79-80.

⁴ Paulus VI, *Adhortatio Apostolica De evangelizatione in mundo huius temporis „Ewangelii nuntiandi”*. 8.12.1975, 63, AAS 68(1976) 5-76, tekst w j. polskim: *Adhortacja apostołska O ewangelizacji w świecie współczesnym „Ewangelii nuntiandi”*. 8.12.1975, „Chrześcijanin w świecie” 1976, s. 20-56 (dalej EN).

⁵ EN, 54; zob. R. Kamiński, *Parafia miejscem realizacji duszpasterstwa*, [w:] R. Kamiński (red.), *Teologia pastoralna. Teologia pastoralna szczegółowa*, t. 2, Lublin 2002, s. 73-74.

Powyższe ogólne wypowiedzi można odnieść także do wizyty duszpasterskiej (domowej) rodzin w parafii, zwanej kolędą, która jest specyficzną formą komunikacji księdza z parafianami. Jest ona dobrą sposobnością bezpośredniego zetknięcia się duszpasterzy z parafianami, poznania ich i dialogu z nimi. Sam Chrystus Pan pouczył, że istotną cechą dobrego pasterza jest jego znajomość swoich owiec⁶. Proboszcz, „własny pasterz zleconej sobie parafii”⁷, aby mógł należycie pełnić swój urząd, winien znać wiernych powierzonych swojej pieczy. Obowiązek poznania przez proboszcza swoich wiernych podkreślił Sobór Watykański II przypominając, że „W wypełnianiu obowiązku pasterskiego proboszczowie przede wszystkim niech się starają poznać swoich wiernych. [...] Niech więc odwiedzają domy i szkoły, jak wymaga tego posłannictwo pasterskie, niech się pilnie interesują dorastającymi dziećmi i młodzieżą; ojcowską miłością niech ogarniają ubogich i chorych; szczególną wreszcie troskę niech okazują robotnikom. Niech dokładają starań, aby wierni udzielali wsparcia dziełom apostołstwa”⁸. Konieczność poznania parafian, jako obowiązek proboszcza, formalizuje Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r.⁹ Wspomniany duszpasterz ma wiele okazji do poznania swoich parafian. Każdy jego kontakt duszpasterski z wiernymi (np. w kościele, kancelarii parafialnej, sali katechetycznej), pozwala poznać w jakimś stopniu parafian. Jednakże prawo za najlepszy sposób poznania parafian uznaje wizytowanie rodzin. Wizyta ta w warunkach polskich przyjęła się głównie jako tzw. kolęda¹⁰.

⁶ „Ja jestem dobrym pasterzem i znam owce moje, a moje Mnie znają” (J 10, 14).

⁷ Zob. *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus. Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*, Poznań 1984, kan. 519 (dalej KPK).

⁸ Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Decretum de pastoralis Episcoporum munere in Ecclesia „Christus Dominus”*. 28.10.1965, 30, AAS 58(1966) 673-701, tekst w j. polskim: Sobór Watykański II, *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele „Christus Dominus”*, [w:] Sobór Watykański II. Konstytucje, dekrety, deklaracje, Poznań 2002, s. 251; zob. tamże, 18; Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Decretum de Presbyterorum ministerio et vita „Presbyterorum Ordinis”*. 7.12.1965, 6, AAS 58(1966) 991-1024, tekst w j. polskim: Sobór Watykański II, *Dekret o posłudze i życiu presbiterów „Presbyterorum ordinis”*, [w:] Sobór Watykański II. Konstytucje, dekrety, deklaracje, Poznań 2002, s. 485-487; zob. E. Szafronowski, *Pozycja proboszcza w prawie kodeksowym*, „Prawo Kanoniczne” 1992, nr 1/2, s. 48.

⁹ Kan. 529 § 1 KPK.

¹⁰ Zob. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*, t. 2, Olsztyn 1986, s. 269. W artykule zostanie podjęta wyłącznie problematyka „kolędy”, jako wywodzącego się ze średniowiecznej tradycji w Polsce zwyczaju nawiedzania przez księży swoich parafian w okresie Bożego Narodzenia w celach duszpasterskich, zob. P. Janowski, *Kolęda*, [w:] B. Migut (red.), *Encyklopedia Katolicka*, t. 11, Lublin 2002, kol. 348; R. Kamiński, *Kolęda*, [w:] R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski (red.), *Leksykon teologii pastoralnej*, Lublin 2006, s. 384. Nie będzie brana pod uwagę także wizyta duszpasterska w polskojęzycznym duszpasterstwie poza granicami Polski, głównie ze względu na brak danych odnośnie do unormowania kanoniczne-

Powstają zatem pytania: czym jest wizyta duszpasterska jako instytucja kanoniczna, jakie są jej cele, kto jest podmiotem i adresatem kolędy, jak winno wyglądać przygotowanie, przebieg oraz podsumowanie wizyty kolędowej? Odpowiedź na postawione pytania stanie się przedmiotem niniejszego przedłożenia.

1. Wizyta duszpasterska jako instytucja kanoniczna

Odbywanie kolędy jest obowiązkiem proboszczów, nałożonym na nich przez KPK z 1983 r. w kan. 529 § 1¹¹, którzy sami i poprzez swoich wikariuszy

go takiej wizyty. Wizyty domowe księży parafialnych nie są w krajach zachodnich tak rozpowszechnione jak w Polsce, chociaż także występują. W Austrii nie ma bożonarodzeniowej kolędy. Natomiast każda katolicka rodzina zaprasza księdza indywidualnie w ciągu całego roku. We Włoszech i w Niemczech, to wydarzenie nazywane jest błogosławieniem domów i rodzin, zob. J. Lange, *Ehe und Familienpastoral heute. Situationsanalyse, Impulse, Konzepte*, Freiburg–Basel–Wien 1977, s. 114; J. Mariański, *Struktura wykształcenia a dynamika i kierunki przemian religijności wiejskiej*, „Studia Płockie” 1980, nr 8, s. 305. W Polsce niektórzy prawodawcy przewidują odwiedziny rodzin także poza okresem Bożego Narodzenia: „Obok corocznej – odpowiednio rozłożonej w czasie i odformalizowanej – wizytacji kolędowej trzeba rozumieć sens i docenić wagę pasterskich odwiedzin rodzin parafii o charakterze okolicznościowym, np. z okazji religijnych uroczystości rodzinnych czy z tytułu katechizacji dzieci i młodzieży”, *III Powojenny Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej z okazji Millenium jej powstania*, Gniezno 2001, stat. 271, s. 187; „Dwie są formy tradycyjnej wizyty duszpasterskiej parafian, a mianowicie: 1. Wizytacja duszpasterska odbywana w okresie Bożego Narodzenia, zwana Kolędą. 2. Wizytacja duszpasterska odbywana systematycznie w ciągu roku w dni dogodnie dla parafian, zwłaszcza zaś w soboty i niedziele”, Prymas Polski, *Instrukcja w sprawie wizytacji duszpasterskiej parafii przez proboszcza*. 11.12.1963, 3, [w:] T. Pieronek (red.), *Prawodawstwo Kościoła w Polsce 1961-1970. Ustawodawstwo diecezjalne*, t. 2, z. 4, Warszawa 1974, s. 90; „Synod zaleca składanie małżeństwom i rodzinom wizyt duszpasterskich w ciągu roku, różnych od tzw. kolędy, pozwalających kapłanowi głębiej wnikać w życie i potrzeby małżeństw i młodych rodzin, skuteczniej zorganizować pomoc. Takie wizyty stwarzają dobrą okazję do pozyskania Kościołowi pomocników i apostołów w parafii”, *I Synod Diecezji Elckiej 1997-1999*, Elk 1999, stat. 834, s. 133. Wspomniane odwiedziny rodzin poza kolędą nie są przedmiotem niniejszego artykułu.

¹¹ Kan. 529 § 1 KPK: „Pragnąc dobrze wypełnić funkcję pasterza, proboszcz powinien starać się poznać wiernych powierzonych jego pieczy. Winien zatem nawiedzać rodziny, uczestnicząc w troskach wiernych, zwłaszcza niepokojach i smutku, oraz umacniając ich w Panu, jak również — jeśli w czymś nie pomagają — roztropnie ich korygując. Gorącą miłością wspiera chorych, zwłaszcza bliskich śmierci, wzmacniając ich troskliwie sakramentami i polecając ich dusze Bogu. Szczególną troską otacza biednych, cierpiących, samotnych, wygnańców oraz przeżywających szczególne trudności. Stara się wreszcie o to, by małżonkowie i rodzice otrzymali pomoc do wypełniania własnych obowiązków oraz popiera wzrost życia chrześcijańskiego w rodzinach”; zob. kan. 467 § 1, 468 § 1 *Codex Iuris Canonici*, Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus, Romae 1951; zob. F. Coccopalmerio, *De paroecia*, Roma 1991, s. 24.

szy winni poznawać parafian (zwłaszcza osoby chore, ubogie, samotne), uczestniczyć w ich troskach i wspierać w trudach, a małżonkom i rodzinom pomagać w wypełnianiu ich powołania¹². Prawodawca kodeksowy ukazuje więc, jak powinno wyglądać postępowanie duszpasterskie proboszcza. Związek między proboszczem a wiernymi, jakkolwiek kształtuje się w ramach instytucjonalnych, ma charakter wybitnie osobisty. Idąc za przykładem Chrystusa proboszcz musi znać wiernych mu powierzonych. Nie jest on zwyczajnym urzędnikiem kościelnym, który ogranicza się tylko do wypełniania obowiązków wynikających z jego urzędu i oferowania posługi, którą zgodnie z prawem ma świadczyć¹³. Musi natomiast, jak Dobry Pasterz, poszukiwać wiernych, odwiedzać rodziny, uczestniczyć w ich radościach, smutkach i strapieniach. Winien roztropnie korygować tych, którzy odwracają się od dobrego postępowania, dbać o chorych, w sposób szczególny o umierających, poświęcać szczególną uwagę biednym i straszanym oraz wspomagać wszystkich wiernych, w szczególności małżonków i rodziców, aby wypełniali swoje własne obowiązki, czyli popierać życie chrześcijańskie w rodzinach¹⁴.

Wizyta duszpasterska rodzin, zwana kolędą, jest konkretnym i właściwym wypełnianiem postanowień kodeksowych, stwarza bowiem nie tylko okazję do poznania parafian i nawiązania bliskich kontaktów z nimi, ale także jest dobrym środkiem ewangelizacji parafialnej. W tym celu wizyty

¹² Zob. R. Kamiński, *Parafia miejscem realizacji duszpasterstwa*, s. 73. *Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów* przypomina, aby proboszczowie i wikariusze parafialni byli troskliwie obecni przy wiernych, szczególnie najbardziej potrzebujących, *Congregatio pro Episcopis, Directorio per il ministero pastorale dei vescovi*. 22.02.2004, 211, Città del Vaticano 2004, tekst w j. polskim: Kongregacja do spraw Biskupów, *Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów „Apostolorum Successores”*, Kielce 2005 (dalej AS).

¹³ Zob. M. Morgante, *La parrocchia nel Codice di Diritto Canonico*, Torino 1985, s. 38; zob. P. Gherri, *Párroco*, [w:] J. Otaduy, A. Viana, J. Sedano (oprac.), *Diccionario General de Derecho Canónico*, t. 5, Pamplona 2012, s. 906.

¹⁴ Zob. A. Sánchez-Gil, *Comentario al can. 528-529*, [w:] A. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña (red.), *Comentario exegetico al Código de Derecho Canónico*, t. 2, cz. 2, Pamplona 2002, s. 1266-1267. „Kan. 529 KPK uwypakowuje podstawowe wymogi wynikające z pełnienia funkcji proboszcza i charakteryzuje jego służebną postawę. Jako pasterz stara się on poznać wiernych oddanych pod jego opiekę, unikając przy tym niebezpieczeństwa funkcjonalizmu: nie jest on bowiem urzędnikiem pełniącym określoną rolę i świadczącym usługi tym, którzy ich od niego wymagają. Jako człowiek Boży pełni swą posługę w sposób całościowy: szuka wiernych, odwiedza rodziny, zaradzając ich potrzebom i biorąc udział w ich radościach; roztropnie zwraca uwagę, otacza opieką starców, słabych, opuszczonych, chorych, bliskich śmierci; szczególną troską ogarnia ubogich i cierpiących; podejmuje trud nawracania grzeszników i błądzących oraz każdemu pomaga w spełnianiu własnych obowiązków, przyczyniając się do rozwoju chrześcijańskiego życia w rodzinach”, *Congregazione per il Clero, Istruzione „Il presbitero, pastore e guida della comunità parrocchiale”*. 4.08.2002, 22, Bologna 2002, tekst w j. polskim: Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Instrukcja „Kapłan, pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej”*, Poznań 2002.

duszpasterską należy widzieć w kontekście budowania parafialnej wspólnoty wspólnot oraz ewangelizacyjnych zadań parafii¹⁵.

Prawodawca powszechny nie definiuje „polskiej kolędy”, czynią to jednak ustawodawcy partykularni w Polsce. Według XLIII Synodu Diecezji Płockiej „wizyta duszpasterska, zwana kolędą, jest spotkaniem duszpasterza z wiernymi w ich domach w okresie dorocznych obchodów tajemnicy Bożego Narodzenia lub ich bezpośredniej bliskości. Kapłan, kierowany miłością pasterską, odwiedza wiernych z Bożym błogosławieństwem, modli się razem z nimi, umacnia ich w wierze i praktykach religijnych”¹⁶. Pierwszy Synod Diecezji Kaliskiej zawiera następujący tekst: „kolęda jest tradycyjną formą odwiedzin duszpasterskich, związanych z Bożym Narodzeniem, o wyjątkowym znaczeniu dla wspólnoty parafialnej”¹⁷.

Na podstawie *Instrukcji w sprawie wizytacji duszpasterskiej parafii przez proboszcza* Prymasa Polski można powiedzieć, że kolęda to nawiedzanie rodzin przez proboszcza i wikariuszy parafialnych w okresie Bożego Narodzenia celem pobłogosławienia domu i rodziny, ożywienia łączności wiernych z parafią i proboszczem, bliższe poznanie problemów moralnych nurtujących parafian i ojcowska pomoc w ich rozwiązywaniu, wreszcie wprowadzenie ducha pokoju i miłości we współżycie rodzinne i sąsiedzkie¹⁸.

Z kolei biorąc pod uwagę *Instrukcję o kolędzie duszpasterskiej Synodu Diecezjalnego odbytego we Włocławku w dniach 6-9 listopada 1967 r.* należy stwierdzić, że kolęda jest ważnym obowiązkiem duszpasterskim o charakterze religijnym, podczas której kapłani w imieniu Kościoła przekazują wiernym w ich domach błogosławieństwo Boże, nawiązują bezpośrednią łączność z wiernymi dla zorientowania się w ich religijno-moralnym życiu oraz wskazują, w miarę potrzeby, środki zaradcze¹⁹.

¹⁵ Zob. R. Kamiński, *Parafia miejscem realizacji duszpasterstwa*, s. 69. „Synod wzywa, aby duszpasterze i wierni świeccy odnosili się do kolędy ze szczególną wrażliwością i odpowiedzialnością ze względu na jej sens eklezjalny”, *Pierwszy Synod Diecezji Kaliskiej 2007-2009. Prawo diecezjalne Kościoła Kaliskiego*, Kalisz 2009, stat. 215, s. 44.

¹⁶ „Gdzie jest Bóg, tam jest przyszłość”. XLIII Synod Diecezji Płockiej. *Prawo partykularne i program odnowy pastoralnej Kościoła Płockiego. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 1, Płock 2015, s. 567. Dosłownie przywołany tekst powtarza *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Prawo partykularne Kościoła Toruńskiego. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 1 § 1, Toruń 2011, s. 314.

¹⁷ *Pierwszy Synod Diecezji Kaliskiej*, stat. 214, s. 43.

¹⁸ Zob. Prymas Polski, *Instrukcja w sprawie wizytacji duszpasterskiej parafii przez proboszcza*, 1-2, s. 90-91. Instrukcja słusznie wizytę w czasie Bożego Narodzenia nazywa kolędą, natomiast wizyty duszpasterzy w rodzinach w innych terminach tak nie nazywa, tamże, 3, s. 90.

¹⁹ Zob. *Statuty Synodu Diecezjalnego odbytego we Włocławku w dniach 6-9 listopada 1967 r.*, Załącznik nr 5. *Instrukcja o kolędzie duszpasterskiej*, 1, [w:] T. Pieronek (red.), *Prawodawstwo Kościoła w Polsce 1961-1970. Ustawodawstwo diecezjalne*, t. 2, z. 4, Warszawa 1974, s. 255-256.

Według polskiego kanonisty P. Kałwy „kolęda jest to zwyczaj utrwalony w parafiach polskich, który polega na tym, że duszpasterz miejscowy w okresie świąt Bożego Narodzenia nawiedza swoich parafian w ich domach, w których wykonuje posługę duszpasterską z zachowaniem pewnego ceremoniału liturgicznego, a od wiernych z okazji tych odwiedzin otrzymuje pewne ofiary na własne utrzymanie i na cele kościelne”²⁰. W innym miejscu P. Kałwa pisze, że kolęda to „instytucja prawna, jaka się utarła na parafiach polskich, że duszpasterz w okresie świąt Bożego Narodzenia nawiedza swoich parafian, przyjmując przy tej sposobności od nich pewne datki na cele”²¹. Z kolei zdaniem polskiego teologa pastoralisty R. Kamińskiego kolęda, wizyta duszpasterska, to „wywodzący się ze średniowiecznej tradycji zwyczaj nawiedzania przez księży swoich parafian w ich domach w okresie Bożego Narodzenia w celach duszpasterskich”²².

Kolędowe odwiedzanie parafian stawia sobie bardzo ważne cele, które wyraźnie artykułują prawodawcy kościelni. Według XLIII Synodu Diecezji Płockiej są to przede wszystkim: spotkanie duszpasterza z wiernymi w ich domach, udzielenie Bożego błogosławieństwa, wspólna modlitwa, umacnianie wiernych w ich wierze i praktykach religijnych, pogłębianie więzi pomiędzy duszpasterzem i parafianami, rozeznawanie ich potrzeb i warunków życia, niesieniu im pomocy w wypełnianiu własnych zadań, a jeżeli w czymś nie domagają, roztropne korygowanie ich postępowania²³. I Synod Diecezji Legnickiej widzi następujące cele kolędy: bezpośrednie poznanie przez duszpasterza parafian i rozpoznanie ich religijno moralnych potrzeb²⁴. *Uchwały II Synodu Archidiecezji Katowickiej* polecają jako cel kolędy „głoszenie kerygmatu” chrześcijańskiego²⁵, zaś *uchwały Synodu Archidiece-*

²⁰ *Powstanie i rozwój polskiej kolędy jako daniny kościelnej: studjum prawnohistoryczne*, Lwów 1933, s. 2.

²¹ Tamże, s. 12.

²² R. Kamiński, *Kolęda*, s. 384; identycznie twierdzi, P. Janowski, *Kolęda*, s. 384.

²³ Zob. XLIII Synod Diecezji Płockiej. *Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 1, s. 567; zob. *Drugi Synod Diecezji Włocławskiej. Statuty*, Włocławek 1994, stat. 194, s. 60, stat. 386, s. 109; *Pierwszy Synod Diecezji Kaliskiej*, stat. 216, s. 44; *Synod Kaliski* ponadto przypomina, że „kolęda nie powinna być środkiem napominania ani kary”, stat. 219, s. 44.

²⁴ I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012). *Duszpasterze nauczycielami wiary*, t. 1, Legnica 2012, s. 44; zob. IV Synod Archidiecezji Warszawskiej, Warszawa 2003, stat. 58, s. 37; zob. IV Synod Diecezji Tarnowskiej. *Ad imaginem ecclesiae universalis*, Tarnów 1990, stat. 343 § 1, s. 182, stat. 619 § 3, s. 230; zob. I Synod Archidiecezji Białostockiej, Białystok 2000, stat. 54 a, s. 28; zob. *Ustawa Synodalna Diecezji Radomskiej promulgowana przez Biskupa Radomskiego Edwarda Materskiego 5 kwietnia 1997 roku w Radomiu na I Synodzie Diecezji Radomskiej*, Radom 1999, stat. 23. § 1, s. 13; zob. II Polski Synod Plenarny (1991-1999), Poznań 2001, stat. 45, s. 43. I Synod diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej 1986-1990, Koszalin 1990, stat. 292, s. 51.

²⁵ „Wysłuchani w Ducha”. *Uchwały II Synodu Archidiecezji Katowickiej*, Katowice 2016, stat. 321 b, s. 97; zob. I Synod Diecezji Drohiczyńskiej. *Statuty. Dokumenty wykonawcze*, Drohiczyn 1997, stat. 237, s. 178.

zji Wrocławskiej – jako okazję do benedykcji domu podczas kolędy w okresie Bożego Narodzenia²⁶, należyte poznanie parafian, a szczególnie stopnia ich religijności²⁷. III Synod Archidiecezji Łódzkiej postrzega wizytę kolędową jako skuteczną pomoc w organizowaniu nowej wspólnoty parafialnej²⁸, zaś IV Synod Diecezji Tarnowskiej jako pomoc do wychowania wiernych do dojrzałego korzystania ze środków społecznych²⁹, jako okazję spotkania się z katolikami, którzy nie wyrzekli się wyraźnie swej wiary, ale nie żyją według jej zasad³⁰ oraz jako okazję do piętnowania rodzin, które trudnią się „pokątną produkcją i sprzedażą alkoholu”³¹. I Synod Archidiecezji Białostockiej określa cel kolędy jako sposobność odwiedzenia niekatolików, „jeśli wyrażają pragnienie, by kapłan ich odwiedził”³², zaś *Ustawa Synodalna Diecezji Radomskiej* – jako możliwość przedstawienia przez „wiernych duszpasterzowi swoich problemów i usłyszenia słów umocnienia”³³, „poznania najbiedniejszych w parafii, by następnie zespół charytatywny otoczył wskazane rodziny szczególną opieką”³⁴. Z kolei III Synod Gdański podkreśla, że celem kolędy jest: formacja świeckich³⁵, a Pierwszy Synod Diecezji Kaliskiej, że jednym z celów kolędy jest możliwość „złożenia ofiary na cele kościelne parafianom, którzy chcą to uczynić, również tym, którzy rzadko uczęszczają na Mszę św. w niedzielę i święta”³⁶. Kolęda winna być także okazją do spotkania osób, które „podlegają samoizolacji (rozwódzeni, starający się o zachowanie związku z Kościołem, gdy druga strona zawarła nowy związek)”³⁷.

Należy stwierdzić, że wizyta kolędowa jest instytucją prawa kanonicznego, zespołem norm prawnych, łącznie regulujących określone relacje w Kościele (proboszcz – wierni powierzeni jego pieczy), ma charakter prawny³⁸. Obok znaczenia liturgiczno-zwyczajowego kolęda pełni doniosłą rolę

²⁶ Zob. Synod Archidiecezji Wrocławskiej 1985-1991, Wrocław 1995, stat. 17, s. 340.

²⁷ Zob. Synod Archidiecezji Wrocławskiej, stat. 4, s. 235, stat. 73, s. 355.

²⁸ Zob. III Synod Archidiecezji Łódzkiej, Łódź 1999, art. 12, s. 97; zob. Pierwszy Synod Diecezji Warszawsko-Praskiej. Instrukcja o współpracy duszpasterzy parafii nowo powstałej z duszpasterzami parafii macierzystych, 13, Warszawa 2000, s. 203.

²⁹ Zob. IV Synod Diecezji Tarnowskiej, stat. 66 § 1, s. 82.

³⁰ Zob. IV Synod Diecezji Tarnowskiej, stat. 96 § 2, s. 96.

³¹ IV Synod Diecezji Tarnowskiej, stat. 708, s. 244; Drugi Synod Diecezji Włocławskiej, stat. 436, 121.

³² I Synod Archidiecezji Białostockiej, stat. 758 d, s. 193; zob. Pierwszy Synod Diecezji Kaliskiej, stat. 219, s. 44.

³³ *Ustawa Synodalna Diecezji Radomskiej*, stat. 164 § 2, s. 68.

³⁴ Tamże.

³⁵ Zob. III Synod Gdański. Misja ewangelizacyjna Kościoła Gdańskiego na początku nowego tysiąclecia, t. 1. Statuty, stat. 332, Gdańsk 2001, s. 179.

³⁶ Pierwszy Synod Diecezji Kaliskiej, stat. 221, s. 44.

³⁷ IV Synod Archidiecezji Warszawskiej, stat. 443, s. 95.

³⁸ P. Kałwa nazywa kolędę instytucją prawną, „jaka się utarła na parafiach polskich, że duszpasterz w okresie świąt Bożego Narodzenia nawiedza swoich parafian, przyjmując

prawną, jest konkretną aplikacją kan. 529 § 1. P. Kałwa pisze, że „w życiu Kościoła katolickiego w Polsce wyrobiły się pewne zwyczaje prawne do tego stopnia żywotne, że przetrwały one od doby wprowadzenia chrześcijaństwa do nas poprzez czasy niepodległości, poprzez rozbiory, aż do chwili obecnej”³⁹. Takim zwyczajem prawnym, wywodzącym się ze średniowiecznej tradycji jest właśnie „polska kolęda”.

2. Podmiot i adresaci kolędy

Zgodnie z kan. 529 § 1 proboszcz jeśli pragnie dobrze wypełnić funkcję pasterza, powinien starać się poznać wiernych powierzonych jego pieczy. Dokonuje się to najowocniej poprzez nawiedzanie rodzin, uczestniczenie w troskach wiernych, zwłaszcza niepokojach i smutku, oraz umacnianie ich w Panu, jak również — jeśli w czymś nie domagają — roztropne ich korygowanie. Poznanie wiernych jawi się nie tylko jako konieczność właściwego wypełnienia zadania pasterza, ale jako prawdziwy obowiązek prawny. *Wielka Encyklopedia Prawa* stwierdza, że termin „obowiązek prawny” używany jest „dla określenia sposobu, w jaki norma prawna wyznacza zachowanie adresata normy”⁴⁰. „Obowiązek prawny pozytywny będzie więc polegał na nakazie określonego zachowania, a obowiązek negatywny na zakazie określonego zachowania. Obowiązek prawny zakreśla więc ograniczenia jakie na zachowanie się adresata nakłada norma prawna. Niezachowanie się adresata zgodnie z obowiązkiem jest zatem niespełnieniem

jąc przy tej sposobności od nich pewne datki na cele”, tenże, *Powstanie i rozwój polskiej kolędy*, s. 12. Warto dodać, że autor postawił sobie jako cel przywołanej pracy ukazanie kolędy jako jednej z danin kościelnych, zob. M. Pyter, *Nurt historycznoprawny w kanonistyce polskiej w okresie dwudziestolecia międzywojennego*, Lublin 2006, s. 85.

³⁹ P. Kałwa, *Powstanie i rozwój polskiej kolędy*, s. 1. Autor nazywa wspomniane zwyczaje prawne „żywymi pomnikami polskiego prawa kościelnego”, tamże. „Niektóre zwyczaje prawne okazały się niezwykle żywotne. Takim jest kolęda polska jako danna kościelna, która powstała gdzieś w XIII wieku i przetrwała aż do naszych dni. Chociaż przez tak długi okres czasu uległa ona dużej ewolucji, jednak zasadnicze rysy zachowała te same. Zwyczaj polega na tym, że w okresie świąt Bożego Narodzenia własny proboszcz odwiedza swoich parafian z zachowaniem ustalonego ceremoniału liturgicznego i z okazji tych odwiedzin pobiera od nich pewne datki na cele kościelne. Ostatnie synody polskie [odbyte w latach 1922-1955 – J.A.] zatrzymały kolędę nadal i wyznaczyły jej odpowiednią rolę na parafialnym odcinku duszpasterskim. Jednocześnie utrzymały przywróconą w XVII i XVIII wieku tradycję dobrowolności świadczeń kolędowych”, A. Petrani, *Zwyczaj w polskim prawie kościelnym*, „Prawo Kanoniczne” 1958, nr 1/2, s. 336.

⁴⁰ J. Leszczyński, *Obowiązek prawny*, [w:] B. Hołyst (red.), *Wielka Encyklopedia Prawa*, Warszawa-Białystok 2000, s. 528.

normy prawnej”⁴¹. Adresatem normy prawnej zawartej w kan. 529 § 1 nakazującej poznanie wiernych jest proboszcz. Konsekwentnie proboszcz jest zobowiązany (obowiązek pozytywny) do przeprowadzania kolędy zgodnie z postanowieniami prawa powszechnego i partykularnego. Więcej, ponieważ prawa i obowiązki pozostają względem siebie we wzajemnej korelacji, to zarówno proboszcz winien poznać wiernych, np. poprzez kolędę, jak i wierni mają prawo do poznania proboszcza i do zaprezentowania się wobec niego. Owszem – wierni mają prawo poznać⁴², a ci którzy żyją wiarą poznać bliżej swojego proboszcza⁴³. Na obligatoryjność kolędy wskazują np. słowa I Synodu Diecezji Legnickiej, który przypomina, iż „z tego względu, że wizyta duszpasterska dokonuje się w przestrzeni życia religijno-moralnego rodzin, ich sąsiedztwa oraz parafii, nie należy jej ani umniejszać, ani zastępować innymi nowatorskimi sposobami. Co więcej, winno się tę formę indywidualnego kontaktu promować i nieustannie wspierać, a przede wszystkim rozumieć jako prawdziwą szkołę wiary i moralności”⁴⁴. Synod Archidiecezji Wrocławskiej podkreśla, że „dla należytego poznania parafian, a szczególnie stopnia ich religijności, proboszcz powinien odbywać wizytę duszpasterską w ich domach i rodzinach. Odwiedziny te może łączyć z kolędą”⁴⁵.

Należy powiedzieć, że adresatem norm prawnych traktujących o obowiązku kolędowym (i podmiotem kolędy) jest każdy proboszcz, który powinien starać się poznać wiernych powierzonych jego pieczy⁴⁶, czy to

⁴¹ T. Gałkowski, *Od obowiązku do prawa w myśleniu o prawie*, „Prawo Kanoniczne” 2004, nr 3/4, s. 44.

⁴² Wielu wiernych po prostu nie zna swojego proboszcza, gdyż nie są katolikami praktykującymi. „Potrzeba tego dialogu narzuca się tym bardziej, że w poważnej liczbie parafii – zwłaszcza w miastach – zwiększa się odsetek rodzin, których kontakt z parafialnym duszpasterstwem jest znikomy, a w niektórych wypadkach został on niemal całkowicie zerwany”, *III Powojenny Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej*, stat. 267, s. 185-186.

⁴³ „Należy zadbać o zabezpieczenie jej pastoralnego charakteru wyrażającego się w potrzebie wzajemnego poznania i zbliżenia”, *III Powojenny Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej*, stat. 268, s. 186; „Dobro pracy parafialnej wymaga, aby proboszcz: a) był łatwo dostępny dla swoich parafian w kancelarii, konfesjonale, na ambonie, przy ołtarzu, w zakrystii i w ich domach przy nawiedzaniu chorych, odbywaniu kolędy i innych wizytach duszpasterskich”, *I Synod Archidiecezji Białostockiej*, stat. 54 a, s. 28.

⁴⁴ *I Synod Diecezji Legnickiej*, s. 45-46; „Synod wzywa, aby duszpasterze i wierni świątcy odnosili się do kolędy ze szczególną wrażliwością i odpowiedzialnością ze względu na jej sens eklezjalny”, *Pierwszy Synod Diecezji Kaliskiej*, stat. 215, s. 44.

⁴⁵ *Synod Archidiecezji Wrocławskiej*, stat. 4, s. 235, stat. 73, s. 355; zob. *IV Synod Diecezji Tarnowskiej*, stat. 343 § 1, s. 182.

⁴⁶ Kan. 529 § 1 KPK; trzeba dodać, że każdy proboszcz w Polsce ma obowiązek przeprowadzać wizytę kolędową (i to w określonym czasie wyznaczonym przez prawo), o której wspomina II Synod Plenarny: „także wizyta duszpasterska, jaką duszpasterze składają swoim wiernym przy okazji tzw. kolędy, powinna służyć pomocą w nawiązywaniu lub pogłębieniu kontaktu z rodzinami”, *II Polski Synod Plenarny*, stat. 45, s. 43. Wprawdzie sy-

proboszcz zwyczajny, któremu powierzona jest parafia prawnie erygowana (proboszcz miejscowy, personalny i zakonny), czy ci, którzy w prawie zrównani są z proboszczami (kapłan zarządzający parafią tymczasową i administrator parafialny)⁴⁷. Potwierdzają to prawodawcy polscy, np. „do przeprowadzenia kolędy zobowiązany jest proboszcz jako własny pasterz wspólnoty parafialnej, powierzonej jego trosce”⁴⁸, „do obowiązków proboszcza w szczególności należy: [...] organizowanie corocznej wizyty duszpasterskiej rodzin (tzw. kolędy)”⁴⁹, czy „kolęda jest obowiązkiem [...] księży proboszczów”⁵⁰.

Czy jednak tylko proboszcz jest zobowiązany do wizytacji kolędowej? Kan. 519 wyraźnie mówi, że proboszcz ma dla wspólnoty parafialnej wykonywać zadania nauczania, uświęcania i kierowania, przy współpracy także innych prezbiterów i diakonów oraz niosących pomoc wiernych świeckich, zgodnie z przepisami prawa. Proboszcz spełnia więc swoje funkcje i zadania we współpracy z innymi prezbiterami lub diakonami i z wiernymi świeckimi⁵¹. Konieczność współpracy proboszcza z innymi wynika przede wszystkim z fizycznej niemożliwości spotkania się przez niego ze wszystkimi parafianami, ale również z potrzeby uznania przez proboszcza uprawnień innych osób w realizacji misji Kościoła⁵². Współpraca proboszcza z innymi prezbiterami w parafii obejmuje tych, którzy bezpośrednio zamieszkują i współpracują z nim w parafii. Z tego co powiedziano wynika, że w kolędowym odwiedzaniu parafian winni brać udział inni prezbiterzy (jeżeli tacy są), którzy współpracują z proboszczem. Wśród wspomnianych prezbiterów na pierwszym miejscu są wikariusze parafialni, którzy, jeżeli co innego wyraźnie w piśmie biskupa diecezjalnego nie zastrzeżono, z racji urzędu zobowiązani są wspomagać proboszcza w całej posłudze parafialnej, z wyjątkiem odprawiania Mszy św. za lud, a także

nod w przytoczonym fragmencie nie nakazuje wyraźnie kolędy, jednak z brzmienia tekstu wynika, że przyjmuje tę praktykę jako coś oczywistego i zwyczajnego, a w ten sposób przynajmniej pośrednio nakazuje przeprowadzanie wizyty kolędowej.

⁴⁷ Pomija się kwestię polskiej kolędy w przypadku proboszcza zespołowego z moderatorem na czele (kan. 517 § 1 KPK), jak i parafie, w których współudział w sprawowaniu opieki duszpasterskiej mają osoby nie mające święceń kapłańskich (kan. 517 § 1 KPK), gdyż takie sytuacje aktualnie w Kościele w Polsce nie występują.

⁴⁸ *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 2 § 1, s. 314; normę tę powtarza dosłownie, *XLIII Synod Diecezji Płockiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 3, s. 567.

⁴⁹ *I Synod Diecezji Łowickiej 1995-1999, Łowicz-Ząbki 1999*, stat. 95, 3, s. 35.

⁵⁰ *I Synod diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej*, stat. 293, s. 51.

⁵¹ Zob. F. Coccopalmerio, *Il concetto di parrocchia nel CIC 1983*, [w:] S.L. Głódź, J. Krukowski, M. Sitarz (red.), *Parafia w prawie kanonicznym i w prawie polskim*, Lublin 2013, s. 33; zob. P. Gherri, *Párroco*, s. 906.

⁵² Zob. kan. 208-223, 529 § 2 KPK.

zgodnie z prawem zastępować proboszcza, jeżeli sprawa tego wymaga⁵³. Potwierdzają to prawodawcy polscy: „w wypełnianiu tego obowiązku (kolędowego) proboszczowi pomagają wikariusze”⁵⁴, „kolęda jest obowiązkiem tak księży proboszczów jak i wikariuszy parafialnych”⁵⁵, „zarówno proboszcz jak i wikariusze otrzymują tę samą kwotę (z odwiedzin kolędowych), niezależnie od tego, czy odwiedzili tę samą ilość rodzin, czy w czasie kolędy pełnili dyżur duszpasterski”⁵⁶.

Niewątpliwie udział w kolędzie biorą nie tylko wikariusze parafialni. Niektórzy prawodawcy mówią o kapłanach rezydentach parafialnych⁵⁷: „umowa z rezydentem powinna zawierać: [...] obowiązki, jakie rezydent ma wypełniać w ramach duszpasterstwa parafialnego (na przykład prowadzenie grup duszpasterskich, udział w kolędzie i tak dalej)”⁵⁸, „mogą (odbywać kolędę) za zgodą proboszcza inni kapłani, [...] tzn. rezydenci”⁵⁹. Niewątpliwie w kolędzie mogą uczestniczyć kapłani emeryci i renciści, (jeśli na to pozwala ich stan), czyli ci, którzy ze względu na wiek, chorobę lub z innego powodu zrzekli się powierzonego urzędu na ręce biskupa diecezjalnego. Kwestię tę powinna regulować pisemna umowa z proboszczem zatwierdzona przez kurie diecezjalną lub biskupa diecezjalnego⁶⁰.

Także kapłani „skierowani do pomocy duszpasterskiej dekretem biskupa diecezjalnego, a także kapłani, którzy za jego wiedzą systematycznie po-

⁵³ Zob. kan. 548 § 2 KPK; do odbywania kolędy jest też zobowiązany wikariusz tymczasowy, zarządca parafii: „W przypadku wakansu parafii, jak również wtedy, gdy proboszcz na skutek przeszkody nie może wypełniać pasterskiej posługi, kierowanie parafią, przed ustanowieniem administratora parafii, przejmuje tymczasowo wikariusz parafialny, a gdy jest ich kilku, najstarszy nominacją”, kan. 541 § 1 KPK; zob. G. Trevisan, *Gli uffici di parroco, amministratori parrocchiale, vicario parrocchiale. Alcune indicazioni concrete*, „Quaderni di Diritto Ecclesiale” 2011, nr 1, s. 100.

⁵⁴ *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 2 § 2, s. 314; *XLIII Synod Diecezji Płockiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 4, s. 567.

⁵⁵ *I Synod diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej*, stat. 293, s. 51.

⁵⁶ *Synod Archidiecezji Wrocławskiej. Wynagradzanie kapłanów pracujących w duszpasterstwie*, s. 413.

⁵⁷ „Status rezydenta uzyskuje się przez umowę z proboszczem, aprobowaną przez Kurie, z określeniem wynagrodzenia proporcjonalnie do pracy ustalonej w umowie”, *IV Synod Archidiecezji Warszawskiej*, stat. 66, s. 38.

⁵⁸ „*Wstuchani w Ducha*”. *Uchwały II Synodu Archidiecezji Katowickiej*, stat. 150, s. 53; zob. *Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej (2002-2005). Statuty i aneksy*, Opole 2005, stat. 237, s. 97.

⁵⁹ *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 2 § 2, s. 314-315.

⁶⁰ „Godne pochwały jest zapraszanie księży emerytów do udziału w różnych działaniach duszpasterskich, jak rekolekcje parafialne, pomoc w spowiedzi, uroczystości odpustowe i inne”, *IV Synod Archidiecezji Warszawskiej*, stat. 97, s. 43; „Sprawę zatrudnienia i utrzymania kapłanów emerytów zamieszkałych w parafiach reguluje specjalna umowa z proboszczem miejsca, zatwierdzona przez Biskupa Opolskiego”, *Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej*, stat. 255, s. 104.

magają w duszpasterstwie tej wspólnoty parafialnej”⁶¹ mogą mieć udział w wizytacji kolędowej rodzin.

Trzeba jednak wyraźnie podkreślić, że warunkiem (i sensem) odbywania przez wymienionych przebiterów (prócz proboszcza i wikariuszy) wizyty kolędowej jest zgoda proboszcza⁶² oraz stałe związanie z duszpasterstwem w jego wspólnocie parafialnej i systematyczna pomoc w duszpasterstwie tej parafii⁶³. Synod Archidiecezji Wrocławskiej podkreśla, że „wizyta duszpasterska, kolęda, winna być przeprowadzona przez księży stale pracujących w danej parafii. Nie mogą jej zatem dokonywać księża spoza parafii”⁶⁴. Kategorycznie na ten temat wypowiada się Synod Katowicki: „duszpasterskie odwiedziny kolędowe powinni podejmować wyłącznie księża posługujący w danej parafii, nawet gdyby powodowało to konieczność rozszerzenia okresu odwiedzin poza Adwent i okres Bożego Narodzenia”⁶⁵. Stąd nie jest wypełnieniem postanowień kan. 529 § 1 udział w kolędzie księży nie mających nic lub prawie nic wspólnego z duszpasterstwem danej parafii⁶⁶. Sensem i celem kolędy jest bowiem obowiązek proboszcza poznania swoich

⁶¹ *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 2 § 2, s. 315; *XLIII Synod Diecezji Płockiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 4, s. 567; zob. *Pierwszy Synod Diecezji Warszawsko-Praskiej. Status kapłana rezydenta*, 1, 3-4, s. 177.

⁶² „Kolęda jest obowiązkiem tak księży proboszczów jak i wikariuszy parafialnych. Inni księża powinni chętnie włączyć się do odbywania kolędy, o ile poprosi ich o to proboszcz”, *I Synod Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej*, stat. 293, s. 51.

⁶³ *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 2 § 2, s. 314-315; „Pomocą w kolędzie mogą również służyć inni kapłani, jeżeli na stałe związani są z duszpasterstwem danej wspólnoty parafialnej, tzn. rezydenci lub kapłani skierowani do pomocy duszpasterskiej dekretem Biskupa Płockiego, a także kapłani, którzy systematycznie pomagają w duszpasterstwie danej wspólnoty parafialnej”, *XLIII Synod Diecezji Płockiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 4, s. 567; „Wizyta duszpasterska, kolęda, winna być przeprowadzona przez księży stale pracujących w danej parafii”, *Synod Archidiecezji Wrocławskiej*, stat. 74, s. 355.

⁶⁴ *Synod Archidiecezji Wrocławskiej*, stat. 74, s. 355.

⁶⁵ „*Wstuchani w Ducha*”. *Uchwały II Synodu Archidiecezji Katowickiej*, stat. 22, s. 19.

⁶⁶ „Proboszcz, aby mógł należycie pełnić urząd pasterza, winien znać wiernych powierzonych swojej pieczy. [...] Dokonuje się to najczęściej poprzez [...], odwiedziny duszpasterskie [...]. Znajomość parafian nie może być tylko teoretyczna, lecz powinna mobilizować do zaradzenia istniejącym potrzebom i niedostatkom. Uczestniczenie w troskach wiernych, zwłaszcza ich niepokojach i smutkach, wzmacnia więzi duchowe pomiędzy proboszczem a wiernymi”, M. Kalinowski, *Podmiot duszpasterstwa*, [w:] R. Kamiński (red.), *Teologia pastoralna. Teologia pastoralna szczegółowa*, t. 1, Lublin 2000, s. 364. Ostatnimi laty obserwuje się w Polsce dość powszechną praktykę, zwłaszcza w dużych parafiach miejskich, że kolędę odbywają kapłani nie mający nic wspólnego z daną parafią, a nawet przyjeżdżający tylko „na kolędę” z zagranicy (Ukraina, Białoruś). Takie praktyki są niedopuszczalne. To prawda, że księża, którzy nie pełnią na stałe duszpasterstwa w określonej parafii, w czasie odwiedzin kolędowych realizują strukturę takiego nawiedzenia (na przebieg wizyty kolędowej składają się dwa elementy: część modlitewna i rozmowa duszpasterska kapłana z członkami rodziny), ale nie spełniają zasadniczego celu kolędy i konsekwentnie wymogów kan. 529 § 1 KPK, którym jest poznanie wiernych przez proboszcza.

parafian oraz rozeznania potrzeb, sytuacji i uwarunkowań, w jakich żyją, pogłębiania więzi pomiędzy duszpasterzem i parafianami, niesienia im pomocy w wypełnianiu własnych zadań, a jeżeli w czymś niedomagają, roztropnego korygowania ich postępowania. Znajomość parafian nie może być tylko teoretyczna, lecz powinna mobilizować do odpowiednich akcji duszpasterskich, przede wszystkim do zapewnienia wszechstronnej opieki chorym, biednym, cierpiącym, nieszczęśliwym czy potrzebującym. Odpowiednią opieką duszpasterską należy otoczyć małżonków, rodziców, rodziny⁶⁷.

Proboszcz wykonując zadania nauczania, uświęcania i kierowania dla własnej wspólnoty parafialnej winien współpracować nie tylko z prezbiterami, ale i z diakonami⁶⁸. Powstaje zatem pytanie: czy diakoni mogą też być podmiotami kolędy – duszpasterskiego nawiedzania parafian. Prawodawcy milczą na ten temat. Należy jednak odpowiedzieć, że sama natura święceń diakońskich upoważnia te osoby do odbywania kolędy. Chociaż posługa liturgiczna diakona odróżnia się od posługi kapłańskiej, to jednak „diakonom może być powierzona troska o duszpasterstwo rodzin, za którą jest odpowiedzialny przede wszystkim biskup. Odpowiedzialność ta obejmuje problemy moralne, liturgiczne, jak również te o charakterze osobistym czy społecznym, gdyż mają one na celu wsparcie rodziny w jej trudnościach lub cierpieniach. Taka pomoc może być roztoczona na poziomie diecezjalnym lub lokalnym pod kierownictwem proboszcza, na katechezie na temat małżeństwa chrześcijańskiego, podczas przygotowania osobistego przyszłych małżonków, w czasie sprawowania sakramentu małżeństwa czy pomocy świadczonej małżonkom po ślubie”⁶⁹. Diakon jest więc w stanie zrealizować strukturę odwiedzin kolędowych – część modlitewną⁷⁰ i rozmowę duszpasterską z członkami rodziny⁷¹. Jednak warunkiem jego uczestnictwa w kolędzie jest wykonywanie na stałe duszpasterstwa w parafii, w której „chodzi po kolędzie”. Takie warunki może wypełniać tylko diakon stały, skierowany przez biskupa diecezjalnego do danej pa-

⁶⁷ Zob. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*, s. 270.

⁶⁸ Zob. kan. 519 KPK.

⁶⁹ Congregatio pro Clericis, *Directorium pro ministerio et vita diaconorum permanentium „Diaconatus originem”*. 22.02.1998, 33, AAS 90(1998), 879-927, tekst w j. polskim: Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu diakonów stałych „Diaconatus originem”*, Watykan 1998, (dalej DO).

⁷⁰ „Diakon może dokonywać tylko tych błogosławieństw, na które mu prawo wyrażnie zezwala”, kan. 1169 § 3 KPK.

⁷¹ „Diakon (stały) z chwilą przyjęcia święceń staje się duchownym inkardynowanym do diecezji. Swoją posługę będzie wykonywał w każdym przypadku pod władzą biskupa diecezjalnego we wszystkim, co dotyczy duszpasterstwa, sprawowania publicznego kultu Bożego oraz dzieł apostołatu”, *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Instrukcja o kandydatach do stałego diakonatu*, 10 § 1, s. 294.

rafii w celu stałego posługiwania⁷². Na pewno nie powinien brać udziału w duszpasterskich odwiedzinach kołędowych diakon przejściowy, przygotowujący się do prezbiteratu, nawet, gdy odbywa praktykę przed święceniami prezbiteratu⁷³. Synod Archidiecezji Wrocławskiej postanawia, że wizyty duszpasterskiej nie mogą dokonywać diakoni⁷⁴, a Synod Toruński przypomina, że „proboszcz nie zleca tego zadania (kołędy) diakonom...”⁷⁵

Nie ulega wątpliwości, że nie mogą brać bezpośredniego udziału w kołędzie wierni świeccy. Kołęda jest bowiem wizytą duszpasterską⁷⁶. Proboszcz, wikariusze i inni upoważnieni do kołędy duchowni są duszpasterzami. Osoby świeckie nie są duszpasterzami i nie mogą sobie przypisywać określenia „duszpasterze”. „Nie jest zatem godziwe, aby wierni nie wyświęceni przyjmowali takie tytuły, jak na przykład «duszpasterz», «kapelan», «koordynator» czy «moderator» ani też inne, mogące zatrzeć różnice między ich rolą a rolą pasterza, którym jest wyłącznie biskup i kapłan”⁷⁷. Słusznie Pierwszy Synod Diecezji Toruńskiej postanawia, że „proboszcz nie zleca tego zadania (kołędy) seminarzystom i braciom zakonnym”⁷⁸. W niektórych diecezjach w Polsce jest zwyczaj, że w kołędzie pomagają (ale jej nie

⁷² „Posługa diakońska znajduje zwyczajnie własne pole działania, które przybiera najróżniejsze formy na różnych odcinkach duszpasterstwa diecezjalnego i parafialnego”, DO, 41. W Polsce obecnie pracują na stałe w duszpasterstwie nieliczni jeszcze diakoni stali. Warto zauważyć, że odwiedziny kołędowe i rozmowa duszpasterska wykonywana przez żonatego diakona stałego, może być nawet niekiedy bardziej owocna, gdyż zna on z własnego doświadczenia życie małżeńskie i rodzinne.

⁷³ Zob. kan. 1032 § 2 KPK. Jednak diakon przejściowy, któremu biskup diecezjalny z określonej przyczyny odmówił na jakiś czas święceń prezbiteratu, czy diakon, który odmówił przyjęcia tych święceń, posłani przez biskupa diecezjalnego do konkretnej parafii do duszpasterstwa, mogliby wykonywać wizytę kołędową chyba, że byliby związani przeszkodą kanoniczną albo — według osądu biskupa diecezjalnego lub kompetentnego przełożonego wyższego — istniałaby jakaś inna poważna przyczyna, aby wykonywali święcenia diakońskie, zob. kan. 1038 KPK.

⁷⁴ Zob. Synod Archidiecezji Wrocławskiej, stat. 74, s. 355. Z pewnością Synod ma na myśli diakonów przejściowych.

⁷⁵ Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej, 2 § 2, s. 314-315. „Wydaje się, że Synod ma na myśli diakonów przejściowych, bo o diakonach stałych stwierdza, że posługę będą wykonywać w każdym przypadku pod władzą biskupa diecezjalnego we wszystkim, co dotyczy duszpasterstwa, sprawowania publicznego kultu Bożego oraz dzieł apostołatu”, Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Instrukcja o kandydatach do stałego diakonatu, 10 § 1, s. 294.

⁷⁶ „W odwiedzinach kołędowych duszpasterze, na czele z proboszczem, zanoszą do domów i rodzin Boże błogosławieństwo, rozmawiają z parafianami o sprawach parafii oraz ich życia, zwłaszcza religijnego”, Pierwszy Synod Diecezji Kaliskiej, stat. 216, s. 44; zob. III Synod Gdański, t. 1. Statuty, stat. 927, s. 372.

⁷⁷ Congregatio pro Clericis, Instructio „De quibusdam quaestionibus circa fidelium laicorum cooperationem sacerdotum ministerium spectantem «Ecclesiae de mysterio»”, art. 1 § 3.

⁷⁸ Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej, 2 § 2, s. 314-315.

odbywają) ministranci i lektorzy towarzysząc kapłanowi podczas wizyty duszpasterskiej, organista⁷⁹ lub kościelny⁸⁰.

Pragnąc dobrze wypełnić funkcję pasterza, proboszcz powinien starać się poznać wiernych powierzonych jego pieczy⁸¹. Adresatami kolędy, tymi, których odwiedzają duszpasterze, są wierni, czyli katolicy⁸². Są to w dodatku przede wszystkim parafianie. Parafianinem jest ten, kto na terenie konkretnej parafii posiada stałe albo tymczasowe zamieszkanie (nie zameldowanie)⁸³, lub należy do określonej kategorii osób, przynależąc do parafii personalnej⁸⁴. Adresatami wizyty kolędowej są także tułacze, gdyż ich własnym proboszczem jest proboszcz ich aktualnego pobytu⁸⁵. Jednakże przedmiotem troski proboszcza winni być także inni mieszkańcy parafii, np. ateści czy rodziny z małżeństw mieszanych.

Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej przypominają, że „duszpasterz ma starać się o to, aby odwiedzić wszystkie osoby i rodziny należące do parafii. Trzeba zachęcać wiernych do uczestnictwa w tym spotkaniu, najlepiej w pełnym składzie domowników. Na przeszkodzie nie powinny stać ani względy materialne, ani trudności natury moralnej, ponieważ kapłan winien szukać tego, co zginęło”⁸⁶, podobnie postanawia Synod Płocki: „proboszcz winien starać się o to, aby podczas kolędy odwiedzić

⁷⁹ Zob. *Statuty I Synodu Diecezji Pelplińskiej. Karta organisty*, 28, Pelplin 2001, s. 214.

⁸⁰ Zob. *IV Synod Diecezji Tarnowskiej. Instrukcja o wynagradzaniu pracowników kościelnych*, 6, s. 291.

⁸¹ Kan. 529 § 1 KPK.

⁸² „Parafia jest określoną wspólnotą wiernych”, kan. 515 § 1 KPK.

⁸³ Zob. kan. 102-107, 372 § 1 KPK; zob. F. Coccopalmerio, *Il concetto di parrocchia*, s. 33; zob. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*, s. 258. „Wierni, którzy posiadają na terytorium zamieszkanie albo quasi-zamieszkanie tworzą wspólnotę, która jest, w rzeczywistości, wspólnotą terytorialną. Aby należeć do wspólnoty terytorialnej wystarczy przynależać do terytorium, niezależnie od stanu subiektywnego każdego z parafian”, F. Coccopalmerio, *Il concetto di parrocchia*, s. 12; zob. tenże, *Parroquia*, [w:] J. Otaduy, A. Viana, J. Sedano (oprac.), *Diccionario General de Derecho Canónico*, t. 5, Pamplona 2012, s. 914-915.

⁸⁴ Zob. F. Coccopalmerio, *Il concetto di parrocchia*, s. 13-14. „Parafianami proboszcza personalnego są wierni określani dekretem erygującym powierzającą mu parafię personalną z zachowaniem norm i wskazań wydanych przez Biskupa Rzymskiego i Stolicę Apostolską odnośnie do hierarchicznych struktur personalnych oraz niektórych kategorii wiernych, a także statutów, rozporządzeń i umów o charakterze lokalnym, dostosowujących wspomniane normy do warunków miejscowych”, K. Nitkiewicz, *Proboszcz terytorialny i proboszcz personalny*, [w:] S.L. Głódź, J. Krukowski, M. Śitarz (red.), *Parafia w prawie kanonicznym i w prawie polskim*, Lublin 2013, s. 65.

⁸⁵ Zob. kan. 107 § 1 KPK. „W przypadku proboszcza terytorialnego jego parafianami są wierni, którzy posiadają stałe i tymczasowe zamieszkanie w granicach parafii oraz w szerszym rozumieniu tego słowa, także przebywający tam tułacze i podróżni”, K. Nitkiewicz, *Proboszcz terytorialny i proboszcz personalny*, s. 64. Tułacz, aby mógł być adresatem kolędy winien mieć na jej czas jakiś „swoj dom”. Nieraz kolęda odbywa się w noclegowniach.

⁸⁶ *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 4 § 1, s. 315.

wszystkie osoby i rodziny należące do parafii”⁸⁷, a Synod Kaliski: „nikogo nie wolno pomijać w czasie kolędy”⁸⁸, „przeprowadzając parafialną wizytację duszpasterską proboszcz powinien odwiedzić każdą katolicką rodzinę”⁸⁹. Z drugiej strony prawodawcy podkreślają, że „w kolędzie powinni wziąć udział wszyscy domownicy”⁹⁰, „trzeba zachęcać wiernych do uczestnictwa w tym spotkaniu, najlepiej w pełnym składzie domowników”⁹¹. Ważna jest dyspozycja Synodu Płockiego, w myśl której „wierni, którzy z racji koniecznych zajęć nie mogą przyjąć duszpasterza w wyznaczonym czasie, winni uzgodnić z nim inny termin wizyty duszpasterskiej”⁹².

Prawodawcy jednak rozszerzają grono adresatów kolędy⁹³. Synod Toruński stanowi: „duszpasterz może przyjąć zaproszenie od osób, które zamieszkują na terenie parafii, chociaż formalnie do niej nie należą, i je odwiedzić”⁹⁴, Synod Białostocki przypomina: „nie należy pomijać niekatolików podczas duszpasterskiej wizyty rodzin (kolęda), jeśli wyrażają pragnienie, by kapłan ich odwiedził”⁹⁵, a *Instrukcja o kolędzie duszpasterskiej Synodu Diecezjalnego odbytego we Włocławku w dniach 6-9 listopada 1967 r.*, postanawia, że „do braci odłączonych wstępuje się na ich wyraźną prośbę”⁹⁶, a Synod Radomski: „duszpasterze odwiedzający po kolędzie nie ominą żadnego domu, którego mieszkańcy wyrażą gotowość przyjęcia”⁹⁷.

Jednakże są sytuacje, że niektóre rodziny trzeba „opuścić po kolędzie”. Mówią na ten temat niektóre postanowienia synodalne, np.: „nikogo nie wolno pomijać w czasie kolędy, chyba, że ktoś oświadczy, iż sobie kolędy nie życzy”⁹⁸, „ze względu na ogromne szkody społeczne i moralne, jakie niesie ze sobą pokątna produkcja i sprzedaż alkoholu, zaleca się, aby w czasie kolędy duszpasterze opuszczali rodziny, w których ma miejsce ta praktyka”⁹⁹.

⁸⁷ XLIII Synod Diecezji Płockiej. *Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 5, s. 567.

⁸⁸ Pierwszy Synod Diecezji Kaliskiej, stat. 219, s. 44.

⁸⁹ Prymas Polski, *Instrukcja w sprawie wizytacji duszpasterskiej parafii przez proboszcza*, 10, s. 91.

⁹⁰ XLIII Synod Diecezji Płockiej. *Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 6, 9, s. 567.

⁹¹ *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 4 § 1, 5 § 3, s. 315-316.

⁹² XLIII Synod Diecezji Płockiej. *Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 11, s. 568; zob. *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 5 § 4, s. 316.

⁹³ Proboszcz nie ma obowiązku odwiedzać tych, którzy nie należą do Kościoła Katolickiego. Jednak, gdy prawo partykularne w przypadku, gdy sobie takie rodziny życzą odwiedzin kolędowych, ma obowiązek ich odwiedzić.

⁹⁴ *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 4 § 2, s. 315.

⁹⁵ I Synod Archidiecezji Białostockiej, stat. 758 d, s. 193.

⁹⁶ *Statuty Synodu Diecezjalnego odbytego we Włocławku w dniach 6-9 listopada 1967 r.*, Załącznik nr 5. *Instrukcja o kolędzie duszpasterskiej*, 2, s. 255.

⁹⁷ *Ustawa Synodalna Diecezji Radomskiej*, stat. 164 § 5, s. 68.

⁹⁸ Pierwszy Synod Diecezji Kaliskiej, stat. 219, s. 44.

⁹⁹ IV Synod Diecezji Tarnowskiej, stat. 708, s. 244.

Ważna jest praktyczna wskazówka-zarządzenie: „nie stanowią podstawy do odmowy pogrzebu takie okoliczności jak: nieregularność wypełniania praktyk religijnych, nie przyjmowanie kapłana po kolędzie itp.”¹⁰⁰

3. Przygotowanie wizyty kolędowej

W przygotowaniu kolędy trzeba najpierw określić czas jej przeprowadzania. Wizyta kolędowa, jak wskazuje jej nazwa, jest odbywana w okresie Bożego Narodzenia¹⁰¹. Potwierdzają to prawodawcy: „zazwyczaj odbywa się w okresie Bożego Narodzenia i w pierwszych tygodniach zwykłych roku kościelnego, aż do święta Ofiarowania Pańskiego. W parafiach z dużą liczbą wiernych można rozszerzyć czas kolędy na okres Adwentu oraz kolejne tygodnie po święcie Ofiarowania Pańskiego”¹⁰²; „duszpasterskie odwiedziny kolędowe powinni podejmować wyłącznie księża posługujący w danej parafii, nawet gdyby powodowało to konieczność rozszerzenia okresu odwiedzin poza Adwent i okres Bożego Narodzenia”¹⁰³; „w okresie Bożego Narodzenia”¹⁰⁴; „odwiedziny duszpasterskie rodzin [...] należy organizować po Bożym Narodzeniu”¹⁰⁵; „okres Narodzenia Pańskiego jest czasem wizytacji duszpasterskich, czyli kolędy. Tę wizytę duszpasterską, w razie potrzeby, można odbywać poza okresem Bożego Narodzenia”¹⁰⁶; „w parafii powinna odbywać się coroczna, najlepiej w okresie Bożego Narodzenia, wizyta duszpasterska dokonywana przez duszpasterzy pracujących w parafii”¹⁰⁷; „w reformowaniu kolędy nade wszystko należy zadbać o zabezpieczenie jej pastoralnego charakteru wyrażającego się w potrzebie wzajemnego poznania i zbliżenia, co nie jest osiągalne w warunkach zbyt dużej liczby odwiedzanych jednorazowo rodzin. Przemawia to m.in. – zwłaszcza w parafiach miejskich – za koniecznością wyjścia poza ramy okresu Bożego Narodzenia i nadania duszpasterskim wizytacjom rodzin charakteru stałego składnika zwyczajnego funkcjonowania parafialnego duszpasterstwa”¹⁰⁸.

¹⁰⁰ Pierwszy Synod Diecezji Warszawsko-Praskiej. Instrukcja o prowadzeniu kancelarii parafialnej, 32, s. 184; podobnie, III Synod Archidiecezji Łódzkiej, art. 32, s. 95.

¹⁰¹ Zob. Prymas Polski, Instrukcja w sprawie wizytacji duszpasterskiej parafii przez proboszcza, 3, 1, s. 90.

¹⁰² XLIII Synod Diecezji Płockiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej, 7-8, s. 567.

¹⁰³ „Wysłuchani w Ducha”. Uchwały II Synodu Archidiecezji Katowickiej, st. 22, s. 19.

¹⁰⁴ Synod Archidiecezji Wrocławskiej, stat. 17 i, s. 340.

¹⁰⁵ Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej, stat. 161, s. 65.

¹⁰⁶ I Synod Archidiecezji Białostockiej, stat. 302, s. 86.

¹⁰⁷ Ustawa Synodalna Diecezji Radomskiej, stat. 164 § 2, s. 68; zob. I Synod Diecezji Drohiczyńskiej, stat. 136, s. 115.

¹⁰⁸ III Powojenny Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej, stat. 268, s. 187.

W przygotowaniu do kolędy należy docenić akcję informacyjno-reklamową. Dużą pomocą mogą być dobrze opracowane ogłoszenia parafialne, spotkania różnych grup parafialnych, gazetki parafialne itd.¹⁰⁹ Synod Toruński postanawia: „przynajmniej dwa tygodnie przed kolędą należy wyjaśnić wiernym jej cel, jak też stworzyć dla niej klimat życzliwej akceptacji. Wskazany jest list proboszcza do parafian, zawierający duszpasterskie uzasadnienie kolędy. Z wyprzedzeniem, które daje możliwość przygotowania parafian, proboszcz poda do ich wiadomości szczegółowy rozkład wizyty duszpasterskiej, określając termin i miejsce odwiedzin. Informacje należy przekazać ustnie w ogłoszeniach parafialnych, pisemnie zaś na tablicy ogłoszeń i ewentualnie w okolicznościowym biuletynie parafii lub na parafialnej stronie internetowej”¹¹⁰. Natomiast Synod Gnieźnieński następująco zarządza: „doniosłe znaczenie ma informacja oraz przygotowanie duszpasterskiej wizytacji rodzin. W związku z tym każdego roku w odpowiednio dobranym czasie należy wyjaśnić wiernym sens tej praktyki”¹¹¹.

Potrzebne jest także przysposobienie wiernych do aktywnego współudziału w kolędzie. Służyć temu może wcześniej prowadzona przez proboszcza konsultacja i wymiana doświadczeń zarówno z duchownymi, jak i z laikatem. Konsultacje te powinny dotyczyć nie tylko terminu przeprowadzenia kolędy i sposobu jej odbycia, ale także zadań kolędy oraz sposobów przygotowania wiernych do niej. W przygotowaniu do kolędy potrzeby jest udział małych wspólnot religijnych istniejących w parafii. Można także zaangażować dobrze przygotowane rodziny. Zaangażowanie tych rodzin korespondowałoby z charakterem rodzinnym wizyty kolędowej. Etap przygotowania do kolędy powinien pomóc w nawiązaniu kontaktu, a nawet współpracy z rodzinami dystansującymi się od wspólnoty parafialnej¹¹². Synod Toruński postanawia w tej kwestii: „odpowiednio wcześniej duszpasterze wspólnie z parafialną radą duszpasterską określą sprawy do omawiania z wiernymi podczas wizyty duszpasterskiej, dotyczące całej wspólnoty parafialnej, a także ustalą cele, na które zostaną przeznaczone ofiary składane z okazji kolędy”¹¹³, a Synod Kaliski stwierdza: „kolędę należy z wyprzedzeniem uczynić przedmiotem obrad Parafialnej Rady Duszpasterskiej, zaprogramować ją i przygotować”¹¹⁴. Instrukcja Prymasa Polski w sprawie, wizytacji dusz-

¹⁰⁹ Zob. R. Kamiński, *Kolęda*, s. 386-387.

¹¹⁰ *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 6 § 2-3, s. 316; podobnie, zob. XLIII Synod Diecezji Płockiej. *Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 14-15, s. 568.

¹¹¹ *III Powojenny Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej*, stat. 270, s. 186.

¹¹² Zob. R. Kamiński, *Kolęda*, s. 387.

¹¹³ *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 6 § 1, s. 316.

¹¹⁴ *Pierwszy Synod Diecezji Kaliskiej*, stat. 217, s. 44.

pasterskiej parafii przypomina: „o czasie i porządku odbywanej wizytacji proboszcz zawiadamia parafian przez ogłoszenie z ambony bądź też inną odpowiednią drogą, pouczając zarazem o celu i charakterze odwiedzin”¹¹⁵.

Także „księża muszą przygotować się do wizyty duszpasterskiej rodzin. Mogą temu służyć ich spotkania z różnymi ugrupowaniami parafialnymi oraz wymiana poglądów i doświadczeń duszpasterskich związanych z kolędą. Odwiedzając rodziny podczas tej wizytacji oraz nawiązując z nimi dialog, kapłan znajduje okazję do nowych doświadczeń pastoralnych. Kolęda powinna być środkiem wzbogacającym jego duchowość. Walory osobowe i duszpasterskie kapłana, gdy zostaną dostrzeżone przez odwiedzanych parafian, mogą podnosić sens i wartość wizyty kolędowej”¹¹⁶. Takie przygotowania kapłanów do odwiedzin kolędowych mogłoby się odbywać poprzez spotkania i konsultacje z parafialną radą duszpasterską¹¹⁷.

Parafianie wymagają nie tylko pouczenia, ale także przygotowania duchowego przed wizytą kolędową. „Tylko w kontekście modlitwy i życia religijnego nawiedzanych parafian kolęda może przynieść oczekiwane rezultaty. Poprzez przygotowanie duchowe trzeba wiernym dopomóc w dochodzeniu do pogłębionego patrzenia na kolędę. Pogłębione przygotowanie do wizytacji kolędowej będzie budować odpowiedni grunt pod skuteczność tej inicjatywy pastoralnej. Skuteczna wizyta kolędowa umożliwi duszpasterskie oddziaływania na ludzi żyjących bez sakramentów, na małżeństwa i rodziny rozbite oraz zaniedbane pod względem religijnym. Mają oni opory przed kontaktami z przedstawicielami Kościoła. Dla niektórych parafian kolęda jest formą kontaktu z Kościołem i powrotu do parafialnej wspólnoty”¹¹⁸. Prawodawcy przewidują i formalizują także ten aspekt przygotowania do wizyty duszpasterskiej rodzin w następujących normach: „przed kolędą należy wyjaśnić wiernym jej cel, jak też stworzyć dla niej klimat życzliwej akceptacji”¹¹⁹; „przynajmniej dwa tygodnie przed kolędą należy wyjaśnić wiernym jej cel, jak też stworzyć dla niej klimat życzliwej akceptacji”¹²⁰; „w toku jej [kolędy]

¹¹⁵ Prymas Polski, *Instrukcja w sprawie wizytacji duszpasterskiej parafii przez proboszcza*, 4, s. 90.

¹¹⁶ R. Kamiński, *Kolęda*, s. 387.

¹¹⁷ Zob. *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 6 § 1, s. 316; zob. *Pierwszy Synod Diecezji Kaliskiej*, stat. 217, s. 44. „W reformowaniu kolędy nade wszystko należy zadbać o zabezpieczenie jej pastoralnego charakteru wyrażającego się w potrzebie wzajemnego poznania i zbliżenia”, *III Powojenny Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej*, stat. 268, s. 186. Kapłani winni się przygotować do kolędy, aby „posiadała ona charakter ojcowskiej troski o życie religijno-moralne parafian”, *I Synod Diecezji Łomżyńskiej*, Łomża 2005, stat. 369, s. 132.

¹¹⁸ R. Kamiński, *Kolęda*, s. 387.

¹¹⁹ *XLIII Synod Diecezji Płockiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 14-15, s. 568.

¹²⁰ *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 6 § 2, s. 316.

trwania warto docenić wagę ogólnoparafialnej modlitwy w intencji odwiedzanych rodzin¹²¹ „poczynając od pierwszej niedzieli Adwentu aż do Środy Popielcowej, duszpasterze razem z wiernymi, zwłaszcza w niedziele i święta, powinni modlić się o Boże błogosławieństwo dla tych, do których udają się z kolędą, jak też w intencji tych, u których kolędę już zakończyli”¹²².

Na przyjęcie księdza po kolędzie winny także przygotować się poszczególne rodziny. „W dniu wizyty wierni powinni przygotować na stole krzyż, Pismo Święte i świece, wodę święconą i kropidło. Dzieci i młodzież szkolna przygotowują zeszyty lub ćwiczenia z lekcji religii do wglądu i wpisu wizytującego kapłana”¹²³; „wierni powinni przygotować na stole krzyż i świece, wodę święconą i kropidło. Dzieci i młodzież szkolna przygotowują do wglądu duszpasterza zeszyty z lekcji religii oraz indeksy parafialnej katechezy ponadgimnazjalnej”¹²⁴. Synod Płocki zaleca, „aby gospodarz domu, albo podczas kolędy, przedstawiciel rodziny wyszedł przed drzwi i zaprosił duszpasterza do swego mieszkania, a po skończonej wizycie odprowadził go do sąsiada”¹²⁵.

4. Przebieg kolędowego nawiedzenia rodzin

Na przebieg wizyty kolędowej składają się dwa elementy: część modlitwena i rozmowa duszpasterska kapłana z członkami rodziny¹²⁶. Gdy chodzi o część modlitewną to XLIII Synod Diecezji Płockiej poleca: „wizytę duszpasterską należy rozpoczynać od części modlitwowej, na którą składa się: pozdrowienie liturgiczne, wspólna modlitwa, w której należy uwzględnić sytuację domowników, błogosławieństwo osób i poświęcenie mieszkania”¹²⁷; Synod Toruński nakazuje: „wizyta duszpasterska rozpoczyna się zawsze częścią modlitewną, na którą się składa: wspólny śpiew pieśni,

¹²¹ III Powojenny Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej, stat. 270, s. 186.

¹²² Pierwszy Synod Diecezji Kaliskiej, stat. 218, s. 44.

¹²³ XLIII Synod Diecezji Płockiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej, 16, s. 568.

¹²⁴ Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej, 6 § 4, s. 316-317.

¹²⁵ XLIII Synod Diecezji Płockiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej, 13, s. 567.

¹²⁶ Zob. R. Kamiński, *Kolęda*, s. 387; zob. tenże, *Parafia miejscem realizacji duszpasterstwa*, s. 77; A. Potocki, *Odwiedziny kolędowe jako forma duszpasterstwa małżeństw niesakramentalnych i rozbitych*, „Homo Dei” 1990, nr 1/2, s. 256. „W odwiedzinach kolędowych duszpasterze, na czele z proboszczem, zanoszą do domów i rodzin Boże błogosławieństwo, rozmawiają z parafianami o sprawach parafii oraz ich życia, zwłaszcza religijnego”, *Pierwszy Synod Diecezji Kaliskiej*, stat. 216, s. 44. „Dla owocności wizyty zawsze musi być ona połączona ze wspólną modlitwą, błogosławieństwem domu i rodziny oraz rozmową duszpasterską”, *I Synod Diecezji Drohiczyńskiej*, stat. 136, s. 115.

¹²⁷ XLIII Synod Diecezji Płockiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej, 17, s. 568.

przeważnie jednej z kolęd, pozdrowienie liturgiczne i odczytanie fragmentu Pisma Świętego, wspólna modlitwa wstawiennicza z uwzględnieniem sytuacji domowników, błogosławieństwo osób i poświęcenie mieszkania, ewentualnie oznaczenie drzwi literami K+M+B z cyfrą bieżącego roku”¹²⁸, a Synod Kaliski stwierdza: „w odwiedzinach kolędowych duszpasterze, na czele z proboszczem, zanoszą do domów i rodzin Boże błogosławieństwo”¹²⁹. *Instrukcja w sprawie wizytacji duszpasterskiej parafii przez proboszcza Prymasa Polski* przypomina: „sposób odbywania wizytacji duszpasterskiej w zakresie obrzędów religijnych podaje *Porządek nabożeństw Archidiecezji Warszawskiej*”¹³⁰. Trzeba dodać, że „kapłan, ubrany w komżę i stulę białą, wchodząc do mieszkania pozdrawia obecnych słowami: «Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus», po czym kładzie na stole krzyżyk i rozpoczyna poświęcenie mieszkania według *Collectio Rituum*, s. 262 (w języku polskim). Po poświęceniu mieszkania we wspólnej modlitwie kapłan poleca Bogu całą rodzinę i zmarłych. [...] Kapłan opuszczając mieszkanie żegna obecnych chrześcijańskim pozdrowieniem”¹³¹.

Gdy idzie o rozmowę duszpasterską kapłana z członkami rodziny to XLIII Synod Diecezji Płockiej poleca: „rozmowa duszpasterska z domownikami winna na pierwszym miejscu dotyczyć zwłaszcza życia religijnego, szczególnych wydarzeń rodzinnych w minionym roku, sytuacji duchowej. Jest to również sposobna okazja, aby duszpasterz, w razie potrzeby, udzielił roztropnej rady małżonkom i rodzicom w rozwiązywaniu problemów religijno-moralnych oraz wypełnianiu ich zadań. Należy też poruszyć sprawy dotyczące całej wspólnoty parafialnej. W szczególnych przypadkach, wymagających dłuższej rozmowy, należy umówić się z zainteresowanymi na spotkanie w kancelarii parafialnej”¹³². Synod Toruński postanawia: „rozmowa duszpasterska z domownikami winna skupić się na ich sytuacji oraz dotyczyć zwłaszcza życia rodzinnego i religijnego. Jest to sposobna okazja, aby duszpasterz, w razie potrzeby, pomógł roztropną radą małżonkom i rodzicom w rozwiązywaniu problemów religijno-moralnych oraz wypeł-

¹²⁸ *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 7 § 1, s. 317.

¹²⁹ *Pierwszy Synod Diecezji Kaliskiej*, stat. 216, s. 44. „Dla owocności kolędy zawsze musi ona łączyć się ze wspólną modlitwą, błogosławieństwem domu i rodziny oraz rozmową duszpasterską”, *I Synod Archidiecezji Białostockiej*, stat. 302, s. 86; zob. *I Synod Diecezji Drohiczyńskiej*, stat. 136, s. 115.

¹³⁰ Prymas Polski, *Instrukcja w sprawie wizytacji duszpasterskiej parafii przez proboszcza*, 5, s. 90.

¹³¹ *Statuty Synodu Diecezjalnego odbytego we Włocławku w dniach 6-9 listopada 1967 r.*, Załącznik nr 5. *Instrukcja o kolędzie duszpasterskiej*, 3, s. 255-256. Wiodącą rolę w zaakcentowaniu liturgicznej (modlitewnej) części kolędy pełni strój kapłana, zob. A. Potocki, *Odwiedziny kolędowe*, s. 256.

¹³² *XLIII Synod Diecezji Płockiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 17, s. 568.

nianiu ich zadań. Należy też poruszyć sprawy dotyczące całej wspólnoty parafialnej¹³³. Według *Instrukcji Prymasa Polski* z 1963 r. przedmiotem rozmowy duszpasterza z członkami odwiedzanej rodziny może być znajomość modlitwy i katechizmu u dzieci oraz ich udział w katechizacji, przystępowanie do sakramentów św. oraz ich uczestnictwo we Mszy św. Przedmiotem rozmowy może być także życie religijne dorosłych członków rodziny, a zwłaszcza ich życie sakramentalne, uczestnictwo we Mszy św., czytelnicstwo, wyposażenie mieszkania w krzyż i obrazy¹³⁴.

Wizyta koładowa jest też dobrą okazją do sporządzenia i uzupełnienia kartoteki parafialnej: „zapisy w kartotece parafialnej, dokonywane przy sposobności wizyty duszpasterskiej, należy sporządzać dyskretnie i sumiennie”¹³⁵.

Ważną kwestią jest sposób przeprowadzania wizyty duszpasterskiej rodzin. Ma być ona wykonywana bez pośpiechu, na każde spotkanie trzeba przeznaczyć taką ilość czasu, zgodnie z potrzebą i oczekiwaniami wiernych¹³⁶; „nie należy odwiedzać wiernych w późnych godzinach wieczornych, zwłaszcza po godz. 21.00”¹³⁷; „wizyta koładowa nie powinna przedłużać się do późnych godzin nocnych”¹³⁸; „kapłanowi, a także osobom towarzyszącym w wizycie duszpasterskiej, nie wolno spożywać alkoholu”¹³⁹; kapłan winien występować w sutannie¹⁴⁰; w parafiach miejskich zalecane jest odwiedzanie rodzin po południu¹⁴¹; „sprawy duchowe (wewnętrzne) podczas rozmowy koładowej należy traktować z wyjątkową delikatnością i nie w obecności małoletnich dzieci”¹⁴²; „rozmowa duszpasterska z domownikami winna skupić się na ich sytuacji oraz dotyczyć zwłaszcza życia rodzinnego i religijnego. Jest to sposobna okazja, aby duszpasterz, w razie potrzeby, pomógł roztropną radą małżonkom i rodzicom

¹³³ *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 7 § 2, s. 317; zob. *Pierwszy Synod Diecezji Kaliskiej*, stat. 219, s. 44; zob. *I Synod Diecezji Legnickiej*, s. 45.

¹³⁴ Zob. *Prymas Polski, Instrukcja w sprawie wizytacji duszpasterskiej parafii przez proboszcza*, 6, s. 90; zob. R. Kamiński, *Parafia miejscem realizacji duszpasterstwa*, s. 78.

¹³⁵ *XLIII Synod Diecezji Płockiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 19, s. 568; zob. *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 7 § 3, s. 317; zob. *Synod Archidiecezji Wrocławskiej*, stat. 74, s. 355.

¹³⁶ „Nie mniej niż dziesięć minut”. *I Synod Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej*, stat. 294, s. 51; zob. *IV Synod Archidiecezji Warszawskiej*, stat. 58, s. 37.

¹³⁷ *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 5 § 3, s. 316; zob. *Pierwszy Synod Diecezji Kaliskiej*, stat. 220, s. 44; zob. *XLIII Synod Diecezji Płockiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 10, 12, s. 567; zob. *Ustawa Synodalna Diecezji Radomskiej*, stat. 164 § 1, s. 68.

¹³⁸ *I Synod Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej*, stat. 296, s. 51.

¹³⁹ *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 7 § 4, s. 317; zob. A. Małysiak, *Odwiedziny koładowe w parafii wielkomejskiej, „Homo Dei” 1971*, nr 1, s. 48.

¹⁴⁰ Zob. *Ustawa Synodalna Diecezji Radomskiej*, stat. 23 § 1, s. 13.

¹⁴¹ Zob. *I Synod Diecezji Drohiczyńskiej*, stat. 136, s. 115.

¹⁴² *III Powojenny Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej*, stat. 269, s. 187.

w rozwiązywaniu problemów religijno-moralnych oraz wypełnianiu ich zadań. Należy też poruszyć sprawy dotyczące całej wspólnoty parafialnej¹⁴³, „w szczególnych przypadkach, wymagających dłuższej rozmowy, należy umówić się z zainteresowanymi na spotkanie w kancelarii parafialnej”¹⁴⁴; kolęda winna być sposobnością do świadczenia pomocy alkoholikom w kierowaniu ich na leczenie odwykowe¹⁴⁵; kolęda „powinna mieć charakter ściśle religijny i nie nasuwać podejrzeń co do innych, poza religijnych jej celów”¹⁴⁶, „nigdy nie wolno zawieszać katechizacji ze względu na wizytę pasterską”¹⁴⁷ itd.

Ważne z punktu widzenia praktycznego jest zarządzenie, że „wyrazem gościnności wiernych jest zaproszenie duszpasterza na posiłek. Według uznania i roztropności może on przyjąć to zaproszenie, jednak raczej na zakończenie wszystkich wizyt w ciągu dnia. Wypada wcześniej uwrażliwić gospodarzy na umiar w przygotowaniu posiłku. Kapłanowi, a także osobom towarzyszącym w wizycie duszpasterskiej, nie wolno spożywać alkoholu”¹⁴⁸. Natomiast nieco inaczej w tej sprawie mówi *Instrukcja Prymasa Polski z 1963 r.*: „nie jest wskazane, by duszpasterz korzystał z gościnnych poczęstunków, wyjąwszy posiłek w porze obiadowej, jeśli wizytacja trwa cały dzień”¹⁴⁹.

Duszpasterz winien zostawić na koniec wizyty pamiątki w postaci obrazków kolędowych¹⁵⁰ i, w miarę możliwości, egzemplarza Pisma św.¹⁵¹, Ewangelii, mszalika, modlitewnika czy innej książki religijnej¹⁵².

Z okazji kolędy odwiedzani wierni zazwyczaj składają ofiary na potrzeby parafii i utrzymanie duszpasterzy. Kapłan przyjmujący te ofiary winien pamiętać o tym, aby zostały one wykorzystane zgodnie z intencją ofiarodawców, a także sumiennie się z nich rozliczyć, według zasad obowiązujących w diecezji. Składane przez wiernych podczas kolędy ofiary nie powinny być

¹⁴³ *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 7 § 2, s. 317.

¹⁴⁴ *XLIII Synod Diecezji Płockiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 18, s. 568.

¹⁴⁵ *Zob. Pierwszy Synod Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej 1996-2001*, Zamość 2001, stat. 85, s. 75.

¹⁴⁶ *Ustawa Synodalna Diecezji Radomskiej*, stat. 164 § 3, s. 68.

¹⁴⁷ *Ustawa Synodalna Diecezji Radomskiej*, stat. 164 § 4, s. 68; *zob. IV Synod Diecezji Tarnowskiej*, stat. 25 § 2, s. 76.

¹⁴⁸ *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 7 § 4, s. 317.

¹⁴⁹ *Prymas Polski, Instrukcja w sprawie wizytacji duszpasterskiej parafii przez proboszcza*, 7, s. 91.

¹⁵⁰ *Zob. I Synod Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej*, Aneks nr 16. *Zasady współżycia proboszcza i wikariusza w diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej*, 22, s. 177; *Synod Archidiecezji Wrocławskiej. Wynagradzanie kapłanów pracujących w duszpasterstwie*, s. 413.

¹⁵¹ *Zob. III Powojenny Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej*, stat. 109, s. 119; *zob. LXIX Synod Archidiecezji Poznańskiej (2004-2008)*, t. 2. *Statuty*, Poznań 2008, stat. 149, s. 138.

¹⁵² *Zob. Prymas Polski, Instrukcja w sprawie wizytacji duszpasterskiej parafii przez proboszcza*, 9, s. 91; *zob. R. Kamiński, Kolęda*, s. 388.

głównym motywem kolędowego nawiedzenia rodzin przez kapłana¹⁵³. Pr wodawcy zdecydowanie domagają się, aby ofiary składane przy kolędzie były dobrowolne i nie wolno było proponować wysokości składanej ofiary, choćby kolęda była ogłoszona na pilny i ważny cel¹⁵⁴. Synod Kaliski przypomina, że „kolęda daje okazję złożenia ofiary na cele kościelne parafianom, którzy chcą to uczynić, również tym, którzy rzadko uczęszczają na Mszę św. w niedzielę i święta. Cele przeznaczenia ofiar kolędowych, po konsultacji z Parafialną Radą Duszpasterską, winny być co roku określone i przed kolędą podane do wiadomości parafian”¹⁵⁵. Natomiast inaczej zarządza Synod Rzeszowski: „zobowiązuje się kapłanów, by podczas odwiedzin wiernych z racji wizyty duszpasterskiej zwanej kolędą, nie przyjmowali ofiar od wiernych. Winni natomiast zachęcać swoich parafian, by ofiary na ten cel składali w kościele, w sposób przyjęty w Diecezji”¹⁵⁶. Podobnie czyni Synod Opolski: „staje się prawem synodalnym zwyczaj nie przyjmowania ofiar pieniężnych podczas odwiedzin poszczególnych rodzin. Można jednak w niedzielę po zakończeniu kolędy przeprowadzić kolędową zbiórkę na tacę podczas wszystkich Mszy św.”¹⁵⁷ Synod Włocławski z 1967 r. poleca, aby nie przyjmować ofiar kolędowych od wiernych żyjących w małżeństwie niesakramentalnym¹⁵⁸.

5. Zakończenie odwiedzin kolędowych

Dobrze przeprowadzona kolęda winna zakończyć się odpowiednim podsumowaniem. XLIII Synod Diecezji Płockiej formalizując ten element

¹⁵³ Zob. XLIII Synod Diecezji Płockiej. *Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, 20-21, s. 568-569. „Osiągnięciu duszpasterskich celów kolędy mogą zagrozić pośpiech oraz sposób jej przeprowadzenia, z którego ktoś, zwłaszcza źle usposobiony, mógłby odnieść wrażenie, że głównym jej celem jest zbiórka pieniędzy”, *Pierwszy Synod Diecezji Kaliskiej*, stat. 220, s. 44.

¹⁵⁴ Zob. *Ustawa Synodalna Diecezji Radomskiej*, stat. 164 § 7, s. 68-69; *I Synod Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeszkiej*, stat. 295, s. 51.

¹⁵⁵ *Pierwszy Synod Diecezji Kaliskiej*, stat. 221, s. 44. Kwestia ofiar kolędowych i ich przeznaczenia jest brana pod uwagę przez większość synodów, np. *Pierwszy Synod Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej*, stat. 189, s. 152-153; *Statuty I Synodu Diecezji Pelplińskiej*, stat. 55 § 2. „Wysłuchani w Ducha”. *Uchwały II Synodu Archidiecezji Katowickiej. Statut parafialnej rady do spraw ekonomicznych w Archidiecezji Katowickiej*, § 6, nr 3, *II Synod Archidiecezji Katowickiej. Akty wykonawcze*, „Wiadomości Archidiecezjalne. Organ urzędowy Archidiecezji Katowickiej” 84(2016), Suplement 2016, s. 50.

¹⁵⁶ *Pierwszy Synod Diecezji Rzeszowskiej 2001-2004*, Rzeszów 2004, stat. 54 § 3, s. 61.

¹⁵⁷ Zob. *Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej*, stat. 161, s. 65-66. Jednak w przypadku nie przyjmowania ofiar z okazji wizyty kolędowej powinno się ogłosić wiernym w kościele, że ofiarność na cele kościelne jest ich ścisłym obowiązkiem, zob. kan. 222 § 1, 282 § 2, 384, 1254 § 2 KPK; zob. A. Małysiak, *Odwiedziny kolędowe*, s. 49.

¹⁵⁸ *Statuty Synodu Diecezjalnego odbytego we Włocławku w dniach 6-9 listopada 1967 r.*, Załącznik nr 5. *Instrukcja o kolędzie duszpasterskiej*, 5, s. 256.

wizyty kolędowej poleca: „po zakończeniu dorocznej kolędy w parafii proboszcz winien podziękować parafianom za przyjęcie i złożone ofiary, przypominając o ich przeznaczeniu, a także podzielić się najważniejszymi doświadczeniami i wnioskami duszpasterskimi z wizyty. Należy podkreślić zwłaszcza pozytywne elementy życia parafialnego. W sprawozdaniu nie powinno się jednak pomijać negatywnych zjawisk religijno-moralnych w życiu wspólnoty parafialnej, unikając jednak odniesień personalnych, które mogłyby być oznaką braku dyskrecji duszpasterza”¹⁵⁹. Dosyć szczegółowo reguluje ten ostatni element wizytacji duszpasterskiej rodzin Synod Toruński. Prawodawca stanowi, że po zakończeniu kolędy proboszcz dziękuje parafianom za przyjęcie duszpasterza i złożone ofiary, przypominając o ich przeznaczeniu. Ma też przedstawić parafianom ogólne sprawozdanie z wizyty duszpasterskiej, akcentując zwłaszcza pozytywne elementy życia parafialnego. W sprawozdaniu nie powinien jednak pomijać negatywnych zjawisk religijno-moralnych występujących w życiu wspólnoty parafialnej, unikając jednak odniesień personalnych, które mogłyby świadczyć o braku dyskrecji. Dyskrecję w sprawach personalnych duszpasterze winni zachować także wobec członków rad parafialnych, z którymi omawiają wnioski duszpasterskie i stan finansowy parafii po zakończonej kolędzie¹⁶⁰. Z kolei Synod Kaliski przypomina, że w odpowiednim czasie proboszcz powinien przedstawić wiernym sprawozdanie z kolędy, które winno zawierać podziękowanie oraz podkreślać to, co może służyć ku zbudowaniu i co stanowi wspólne zadanie. W sprawozdaniu nie wolno umieszczać informacji o sprawach, jakie zostały duszpasterzom w trakcie kolędy powierzone w dyskrecji lub przez nich zauważone, a które dla dobra wszystkich powinny pozostać w tajemnicy¹⁶¹.

Cenne są postanowienia niektórych prawodawców odnośnie do wykorzystywania wizyty kolędowej do wyciągnięcia konkretnych wniosków i przeprowadzania odpowiednich akcji duszpasterskich, mających na celu udoskonalenie duszpasterstwa, otoczenie wszechstronną opieką chorych, biednych, cierpiących, nieszczęśliwych, potrzebujących, a nade wszystko objęcia skuteczniejszą opieką duszpasterską małżonków, rodziców, rodziny. W tej kwestii Synod Płocki zaleca: „rozeznanie potrzeb wiernych, duchowych i materialnych, dokonane podczas kolędy, powinno stać się dla duszpasterzy parafii bądź dekanatu zobowiązaniem do podejmowania odpowiednich środków zaradczych, w tym ustalenia odpowiednich tematów homilii, katechez czy rekolekcji i zorganizowania pomocy charytatywnej

¹⁵⁹ XLIII Synod Diecezji Płockiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej, 22, s. 569.

¹⁶⁰ Zob. Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej, 9, s. 318.

¹⁶¹ Zob. Pierwszy Synod Diecezji Kaliskiej, stat. 222, s. 44.

dla potrzebujących”¹⁶². Podobnie czynią to statuty Synodu Toruńskiego, gdzie stwierdza się: „rozeznanie potrzeb wiernych, duchowych i materialnych, zobowiązuje duszpasterzy do podejmowania środków zaradczych, między innymi ustalenia tematów homilii, katechezy i rekolekcji oraz organizowania pomocy charytatywnej dla potrzebujących”¹⁶³.

Zamiast zakończenia

1. Należy dowartościować i udoskonalać wizytę kolędową, jako ważny i sprawdzony sposób poznania wiernych przez duszpasterzy, stąd powinny być opracowane i opublikowane instrukcje o kolędzie.

2. Należy zdecydowanie podkreślać oficjalny, religijny i pastoralny (nie towarzyski) charakter kolędy.

3. Trzeba doceniać element kontrolny wizyty kolędowej (uczęszczanie na religię, małżeństwa irregularne).

4. Trzeba domagać się, aby kolędę przeprowadzali księża stale pracujący w danej parafii. Nie mogą jej zatem dokonywać księża spoza parafii.

5. Nie mogą „po kolędzie chodzić” diakoni przejściowi, klerycy, bracia zakonnicy i świeccy.

6. Warto odwiedzać wszystkich, którzy sobie tego życzą.

7. Należy podtrzymywać praktykę kolędy w okresie Bożego Narodzenia i Nowego Roku. Można ją wyjątkowo rozpocząć w Adwencie.

8. Należy doceniać właściwe przygotowanie kolędy, w które będą oprócz duszpasterzy zaangażowani inni wierni, a także odpowiednie jej podsumowanie.

9. Trzeba dostosować przebieg kolędy do możliwości i warunków w jakich żyją wierni: odpowiedni czas wizyty, troska, aby byli obecni wszyscy domownicy.

10. Wnioski wynikające z wizyty kolędowej winny mieć wpływ na udoskonalenie duszpasterstwa i dostosowanie go do określonych warunków i zapotrzebowań wiernych.

Słowa kluczowe: wizyta duszpasterska rodzin, proboszcz, wierni, parafia, synod

¹⁶² XLIII Synod Diecezji Płockiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej, 23, s. 569.

¹⁶³ Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej, 9 § 4, s. 318.

Bibliografia

Źródła

- Codex Iuris Canonici, Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, Romae 1951.
- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*. Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.
- Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Decretum de pastoralis Episcoporum munere in Ecclesia „Christus Dominus”*. 28.10.1965, „Acta Apostolicae Sedis” 58(1966) 673-701.
- Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Decretum de Presbyterorum ministerio et vita „Presbyterorum Ordinis”*. 7.12.1965, „Acta Apostolicae Sedis”, 58(1966) 991-1024.
- Congregatio pro Episcopis, *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi*. 22.02.2004, Città del Vaticano 2004.
- Congregatio pro Clericis, *Instructio „De quibusdam quaestionibus circa fidelium laicorum cooperationem sacerdotum ministerium spectantem «Ecclesiae de mysterio»”*. 15.08.1997, „Acta Apostolicae Sedis” 89(1997) 852-877.
- Congregatio pro Clericis, *Direttorium pro ministerio et vita diaconorum permanentium „Diaconatus originem”*. 22.02.1998, „Acta Apostolicae Sedis” 90(1998) 879-927.
- Congregazione per il Clero, *Istruzione „Il presbitero, pastore e guida della comunità parrocchiale”*. 4.08.2002, Bologna 2002.
- Drugi Synod Diecezji Włocławskiej. Statuty, Włocławek 1994.
- „Gdzie jest Bóg, tam jest przyszłość”. XLIII Synod Diecezji Płockiej. Prawo partykularne i program odnowy pastoralnej Kościoła Płockiego. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej, Płock 2015.
- I Synod Archidiecezji Białostockiej, Białystok 2000.
- I Synod Diecezji Drohiczyńskiej. Statuty. Dokumenty wykonawcze, Drohiczyn 1997.
- I Synod Diecezji Ełckiej 1997-1999, Ełk 1999.
- I Synod Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej 1986-1990, Koszalin 1990.
- I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012). *Duszpasterze nauczycielami wiary*, t. 1, Legnica 2012.
- I Synod Diecezji Łomżyńskiej, Łomża 2005.
- I Synod Diecezji Łowickiej 1995-1999, Łowicz-Ząbki 1999.
- II Polski Synod Plenarny (1991-1999), Poznań 2001.
- II Synod Archidiecezji Katowickiej. Akty wykonawcze, „Wiadomości Archidiecezjalne. Organ urzędowy Archidiecezji Katowickiej” 84(2016), Suplement 2016.
- III Powojenny Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej z okazji Millenium jej powstania, Gnieźno 2001.
- III Synod Archidiecezji Łódzkiej, Łódź 1999.
- III Synod Gdański. Misja ewangelizacyjna Kościoła Gdańskiego na początku nowego tysiąclecia, t. 1. Statuty, Gdańsk 2001.
- IV Synod Archidiecezji Warszawskiej, Warszawa 2003.

- IV Synod Diecezji Tarnowskiej. *Ad imaginem ecclesiae universalis*, Tarnów 1990.
- Kongregacja do spraw Biskupów, *Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów „Apostolorum Successores”*, Kielce 2005.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu diakonów stałych „Diaconatus originem”*, Watykan 1998.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Instrukcja „Kapłan, pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej”*, Poznań 2002.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów*, „L'Osservatore Romano” [wyd. pol.] 19(1998), nr 12, s. 30-40.
- LXIX Synod Archidiecezji Poznańskiej (2004-2008), t. 2. *Statuty*, Poznań 2008.
- Paulus VI, *Adhortatio Apostolica De evangelizatione in mundo huius temporis „Evangelii nuntiandi”*. 8.12.1975, „Acta Apostolicae Sedis” 68(1976) 5-76.
- Paulus VI, *Litterae encyclicae „Ecclesiam suam”*. 6.08.1964, „Acta Apostolicae Sedis” 56(1964) 609-659.
- Paweł VI, *Adhortacja apostolska O ewangelizacji w świecie współczesnym „Evangelii nuntiandi”*. 8.12.1975, „Chrześcijanin w świecie” 1976, s. 20-56.
- Paweł VI, *Encyklika „Ecclesiam suam”*, [w:] Jan XXIII, Paweł VI, Jan Paweł II. *Encykliki*, Warszawa 1981, s. 159-225.
- Pierwszy Synod Diecezji Kaliskiej 2007-2009. *Prawo diecezjalne Kościoła Kaliskiego*, Kalisz 2009.
- Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej (2002-2005). *Statuty i aneksy*, Opole 2005.
- Pierwszy Synod Diecezji Rzeszowskiej 2001-2004, Rzeszów 2004.
- Pierwszy Synod Diecezji Warszawsko-Praskiej. *Instrukcja o współpracy duszpasterzy parafii nowo powstałej z duszpasterzami parafii macierzystych*, Warszawa 2000.
- Pierwszy Synod Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej 1996-2001, Zamość 2001.
- Prymas Polski, *Instrukcja w sprawie wizytacji duszpasterskiej parafii przez proboszcza* (11 grudnia 1963), [w:] T. Pieronek (red.), *Prawodawstwo Kościoła w Polsce 1961-1970. Ustawodawstwo diecezjalne*, t. 2, z. 4, Warszawa 1974.
- Sobór Watykański II, *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele „Christus Dominus”*, [w:] Sobór Watykański II. *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2002, s. 236-258.
- Sobór Watykański II, *Dekret o posłudze i życiu presbiterów „Presbyterorum ordinis”*, [w:] Sobór Watykański II. *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2002, s. 478-508.
- Statuty I Synodu Diecezji Pelplińskiej*, Pelplin 2001.
- Statuty Synodu Diecezjalnego odbytego we Włocławku w dniach 6-9 listopada 1967 r.*, Załącznik nr 5. *Instrukcja o kołędzie duszpasterskiej*, [w:] T. Pieronek (red.), *Prawodawstwo Kościoła w Polsce 1961-1970. Ustawodawstwo diecezjalne*, t. 2, z. 4, Warszawa 1974, s. 255-256.
- Synod Archidiecezji Wrocławskiej 1985-1991*, Wrocław 1995.
- Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Prawo partykularne Kościoła Toruńskiego. Instrukcja o wizycie duszpasterskiej*, Toruń 2011.

Ustawa Synodalna Diecezji Radomskiej promulgowana przez Biskupa Radomskiego Edwar-
da Materskiego 5 kwietnia 1997 roku w Radomiu na I Synodzie Diecezji Radomskiej,
Radom 1999.

„Wysłuchani w Ducha”. Uchwały II Synodu Archidiecezji Katowickiej, Katowice 2016.

Literatura

Coccopalmerio F., *De paroecia*, Roma 1991.

Coccopalmerio F., *Il concetto di parrocchia nel CIC 1983*, [w:] S.L. Głódź, J. Krukowski, M. Sitarz (red.), *Parafia w prawie kanonicznym i w prawie polskim*, Lublin 2013, s. 7-37.

Coccopalmerio F., *Parroquia*, [w:] J. Otaduy, A. Viana, J. Sedano (oprac.), *Diccionario General de Derecho Canónico*, t. 5, Pamplona 2012, s. 907-916.

Gałkowski T., *Od obowiązku do prawa w myśleniu o prawie*, „Prawo Kanoniczne” 2004, nr 3/4, s. 39-65.

Gherri P., *Párroco*, [w:] J. Otaduy, A. Viana, J. Sedano (oprac.), *Diccionario General de Derecho Canónico*, t. 5, Pamplona 2012, s. 901-907.

Janowski P., *Kolęda*, [w:] B. Migut (red.), *Encyklopedia Katolicka*, t. 11, Lublin 2002, k. 348-349.

Kałwa P., *Powstanie i rozwój polskiej kolędy jako daniny kościelnej: studjum prawnohistoryczne*, Lwów 1933.

Kamiński R. (red.), *Teologia pastoralna. Teologia pastoralna szczegółowa*, t. 1, Lublin 2000.

Kamiński R. (red.), *Teologia pastoralna. Teologia pastoralna szczegółowa*, t. 2, Lublin 2002.

Kamiński R., *Kolęda*, [w:] R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski (red.), *Leksykon teologii pastoralnej*, Lublin 2006, s. 384-388.

Lange J., *Ehe und Familienpastoral heute. Situationsanalyse, Impulse, Konzepte*, Freiburg–Basel–Wien 1977.

Leszczyński J., *Obowiązek prawny*, [w:] B. Hołyst (red.), *Wielka Encyklopedia Prawa*, Warszawa–Białystok 2000, s. 528.

Małysiak A., *Odwiedziny kolędowe w parafii wielkomiejskiej*, „Homo Dei” 1971, nr 1, s. 44-50.

Mariański J., *Struktura wykształcenia a dynamika i kierunki przemian religijności wiejskiej*, „Studia Płockie” 1980, s. 279-308.

Marzoa A., J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña (red.), *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, t. 2, cz. 2, Pamplona 2002.

Morgante M., *La parrocchia nel Codice di Diritto Canónico*, Torino 1985.

Nitkiewicz K., *Proboszcz terytorialny i proboszcz personalny*, [w:] S.L. Głódź, J. Krukowski, M. Sitarz (red.), *Parafia w prawie kanonicznym i w prawie polskim*, Lublin 2013, s. 59-76.

Pawluk T., *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*, t. 2, Olsztyn 1986.

- Petrani A., *Zwyczaj w polskim prawie kościelnym*, „Prawo Kanoniczne” 1958, nr 1/2, s. 327-342.
- Potocki A., *Odwiedziny kołędowe jako forma duszpasterstwa małżeństw niesakramentalnych i rozbitych*, „Homo Dei” 1990, nr 1/2, s. 252-262.
- Pyter M., *Nurt historycznoprawny w kanonistyce polskiej w okresie dwudziestolecia międzywojennego*, Lublin 2006.
- Sztafrowski E., *Pozycja proboszcza w prawie kodeksowym*, „Prawo Kanoniczne” 1992, nr 1/2, s. 35-69.
- Trevisan G., *Gli uffici di parroco, amministratore parrocchiale, vicario parrocchiale. Alcune indicazioni concrete*, „Quaderni di Diritto Ecclesiale” 2011, nr 1, s. 96-108.

FAMILY PASTORAL VISITATION LEGAL AND PASTORAL ASPECT

S u m m a r y

This article is dedicated to the legal and pastoral aspect of family pastoral visitation. Such visitation is an important and proven way for priests to get to know the faithful. The first part of the article presents the pastoral visitation as a canonical institution. The second part depicts the subject and the addressees of such visitations. The third, fourth and fifth part deals with the preparation of, the course and the end of family visitation.

Key words: pastoral visit of families, parish priests, Christ's faithful, parish, council

РОЖДЕСТВЕНСКИЙ ПАСТЫРСКИЙ ВИЗИТ ЮРИДИЧЕСКО-ПАСТОРАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

Р е з ю м е

Данная статья посвящена пастырскому визиту семей юридическо-пасторальном аспекте. Тот визит является важным и проверенным способом познания верных пасторами. В первой части статьи представлен пастырский визит как канонический институт. В другой части указан субъект и адресаты этих посещений. Третья, четвертая и пятая часть относится к подготовке, ходе и окончании визита семей.

Ключевые слова: пастырский визит семей, настоятель, верные, парафия, синод